

MADÁRTÁVVLAT

Madártani és természetvédelmi folyóirat

XIX. évf. 3. szám – 2012/ősz

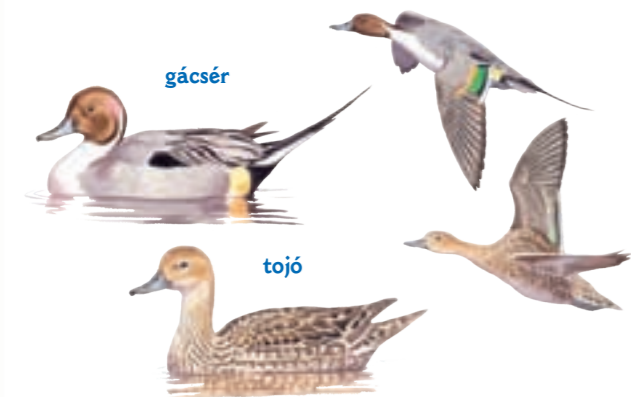
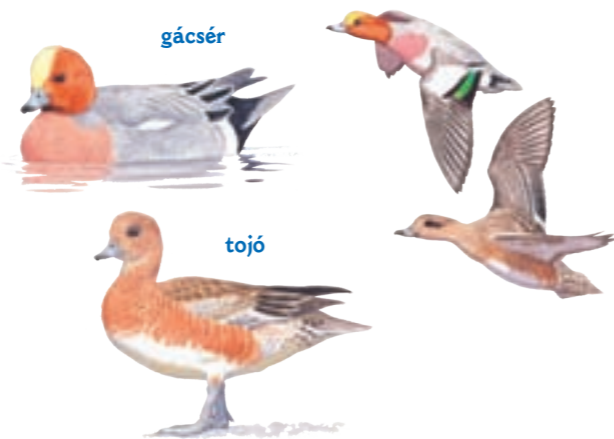
MADÁR- HATÁROZÓ

ÚSZÓRÉCÉK II.

A Madártávlat nyári számában kezdett sorozat második részéket folytatjuk a leggyakoribb, legismertebb fajokat magába foglaló úszórécecsoporthoz képviselőinek bemutatását.

Fütyülő réce (*Anas penelope*)

Tavasszal és ősszel nagy számban vonul át hazánkon. A gácsér összetéveszthetetlen: feje vörösesbarna, sárgás homlokkal és fejtetővel. Melle rózsaszínes, háta és testoldala szürke, fartájéka fekete, előtte fehér folttal. Szárnyfedői fehérek, ez úszás közben is sokszor látszik, röptében pedig a legszembeütőbb jellegzetessége. Zöldesen csillogó szárnytükre van. A tojók szürkés- vagy vörösesbarnák, testtollaik nem olyan feltűnően sávozottak, foltozottak, mint a többi úszóréce tojóin, így meg lehetőségen egyszínű benyomást keltenek. Úszáskor nem, de legeléskor és röptükben feltűnő a fehér hasuk. A tojókon és a fiatalokon a gácsér fehér szárnyfoltjának csak elmosódott, nem feltűnő változata található. Csőre elég kicsi, szürkés-kék, fekete hegygel. Nevét jellegzetes hangjáról kapta, melyet csapatban szinte állandóan hallat.

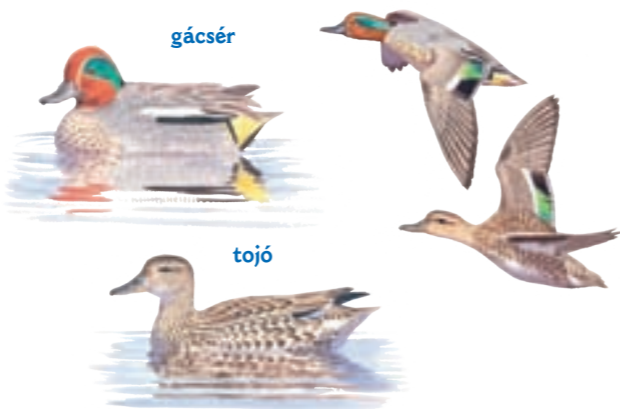

Csörgő réce (*Anas crecca*)

Nagy számban vonul át nálunk, kisebb számban rendszeresen át is telet. Néhányszor költését is regisztrálták. Apró termetű réce, nevét jellegzetes hangjáról kapta. Vörösesbarna feje sárgával szegélyezett, csillogó zöld maszkos. Melle sárgás, sötét pettyekkel, oldala és háta szürke. Oldalán jellegzetes fehér csík húzódik. Fartájékán feketével keretezett sárga folt látható. Szárnytükre csillogó zöld és fekete, melyet előlről széles, fehér szárnycsík szegélyez. A tojó tipikus úszóréce, azonban apró termete miatt könnyen elkülöníthető a többi fajtól. Farkát oldalról fehér csík szegélyezi, ez sokszor elég feltűnő. Szárnymintázata olyan, mint a gácséré.

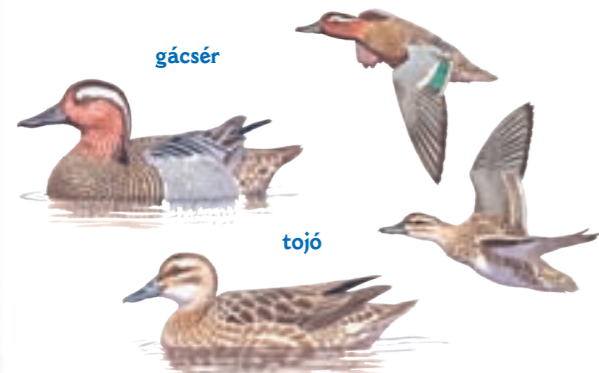
Nyíl farkú réce (*Anas acuta*)

Elég gyakori átvonuló az országban, de az alföldi területeken kis számban költ is. A gácsér meghatározása nem okozhat gondot: feje és nyaka barna, a fehér mellből egy vékony csík húzódik fölfelé. Testoldala szürke, hátán hosszant csikozott tollak találhatók. Középső faroktollai megnyúltak, hasonlóan csak a ritka téli vendégként előkerülő jegesrécéknél láthatunk. Szárnytükre zöld, melyet hátul fehér, elől vöröses sáv határol. A tojó első ránézésre hasonlíthat egy tojó tőkés récére, de annál sokkal karcsúbb, hosszú nyakú. Csőre mintázat nélküli szürke, faroktollai megnyúltak, hegyesek. Szárnytükre zöldes.

Böjti réce (*Anas querquedula*)

Gyakori fészkelő fajunk, vonuló, március és október között tartózkodik nálunk. Kis termetű réce, a csörgőnél valamivel nagyobb. A gácsér jellegzetes, fehér szemöldöksávjá alapján azonnal felismerhető. Feje és melle sötétbarna, testoldala világosszürke. Röptében az egész szárny világosszürke, fehérrel szegélyezett, zöldes szárnytükörrel. A tojót mérete miatt a csörgő récével lehet összekeverni, azonban fejmintázata nagyon kontrasztos (sötét szemsávja és világos szemöldöksávja van, valamint a csőrtőnél világos folt található). Csőre hosszabb, erőteljesebb. Szárnytükre szürkés, melyet hátul szélesebb, elől keskenyebb fehér sáv keretez.

Szöveg és grafika: Kókay Szabolcs - www.kokay.hu

Kiadja a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet

„A madárbarát Magyarországer!”

1121 Budapest, Költő utca 21.

Tel: 06-1/275-62-47

Fax: 06-1/275-62-67

www.mme.hu

Főszerkesztő: **Orbán Zoltán**

Munkatársak:

Ács László MME Bolt

Drexler Szilárd szerkesztőbizottsági tag

Druzbaczky Ildikó szerkesztőbizottsági tag

Hadarics Tibor faunisztika

Halpern Bálint kételtű- és hullóvédelem

Horváth Márton madárvédelem

Karcza Zsolt Madárgyűrűzési Központ

Kincses László környezeti nevelés

Lendvai Csaba helyi csoportok

Nagy Dénes területvédelem

Nagy Károly Monitoring Központ

Schmidt Emese Csipogó

Szász Péter MME Hírek

Tudományos tanácsadók:

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)

Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)

Csorba Gábor (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)

Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)

Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet)

Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)

Láng István (akadémikus, MTA elnöki tanácsadó)

Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növényzeti Tanszék)

Papp László (akadémikus, MTA-MTM Állatökológiai Kutatócsoport)

Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

Fotográfiai tanácsadók:

J. Artyuhin • **Berta Béla** • **Forrásy Csaba** •

Imre Tamás • **Kalotás Zsolt** • **Kármán Balázs** •

Lóki Csaba • **Máté Bence** • **Nehéz László** • **Novák**

László • **Streit Béla** • **Suhayda László** • **Vízir János**

Grafikusok: **Kókay Szabolcs**, **Matyikó Tibor**,

Zsoldos Márton

Tipográfia: **Gór András**

Tördelés, nyomdai előkészítés: **Kitaibel Bt.**

Szerkesztőség titkár: **Bányai Lászlóné**

Terjesztés: **Harangi István**

Alapító főszerkesztő: **Schmidt Egon**

Felelős kiadó: **Halmos Gergő** MME ügyvezető igazgató

Nyomás és kötés: Korrekt Nyomdaipari Kft.

Felelős vezető: **Barkó Imre** ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

Támogatóink:

Vidékfejlesztési
Minisztérium

A címlapon: **Barátposztás**

– **Csonka Péter** felvétele

Kéziratokkal és lapszerkesztéssel kapcsolatos információk:

www.madartavlat.hu

Madárvédelem határok nélkül – 90/20 –

Elődeink már nagyon régen felismerték, hogy a madárvédelem és a természetvédelem kizárólag egy-egy ország határain belül nem végezhető sikeresen. Különböző nemzetközi együttműködések már nagyon korán megvalósultak, sok tapasztalat cserélt gazdát. Néhány évvel ezelőtt számolhattunk be a hazai madárgyűrűzés centenáriumáról. A madarak jelölésének 1908-as hazai megszervezése is nemzetközi példákra és együttműködésen alapult, ezt követően pedig 1922-ben az első nemzetközi természetvédelmi szervezet, a Nemzetközi Madárvédelmi Tanács (ICBP) is megalakult. A Tanács 70 évvel később, 1992-ben, a hatékonyabb munka érdekében átalakult, és létrejött a ma ismert BirdLife International, aminek egyesületünk is fontos szereplője már a kezdetektől.

A Madártávlat következő számaiban egy új rovatban mutatjuk be nemzetközi szervezeteink történetét, majd külföldi partnereinket és tevékenységüket. Ezzel szeretnénk tisztelni elődeink tevékenysége előtt is, mert nélkülük nem tartana ott a madárvédelem és a szélesebb értelemben vett természetvédelem, ahol ma.

Az elmúlt években, évtizedekben nagyon sok nemzetközi projektet terveztünk és valósítottunk meg. Nagy büszkeséggel tölthet el minket, hogy több országban is a mi tapasztalataink alapján dolgoztak ki madárvédelmi akciókat. A kerecsensólyom, a parlagi sas és a kék vércse védelmének hazai eredményei ihlettek természetvédelmi programokat többek között Bulgáriában, Romániában és Szerbiában. A madarak áramütésének elhárítása érdekében tett lépéseink is nemzetközi visszhangot kaptak, monitoring és madárgyűrűzési központunk szolgált másoknak mintául – hogy csak néhány példát említsék.

Folytatnunk kell ezt a tudásadó munkát, hálózatunk erős tagjaként felelősségünk, hogy segítsük partnereinket. Az idei évben elfogadott stratégiánk (2012–2016) is külön foglalkozik a nemzetközi együttműködéssel, melyben egyik kiemelt feladatunk a Nyugat-Balkán országaiban elősegíteni erős partnerszervezetek kialakítását. Az ünneplés és visszaemlékezés mellett ez a 90/20 éves évforduló jó alkalom arra, hogy merjünk együtt többet tenni.

Halmos Gergő
ügyvezető igazgató

Tartalom

■ Halmos Gergő: Nemzetközi szervezetünk, a BirdLife története I.	4
■ Papp Ferenc: Az MME Nógrád Megyei Helyi Csoportja	8
■ Tokody Béla: Fókuszban: a kis kárókatona	13
■ Karcza Zsolt: Érdekes madármegkerülések	17
■ MME Hírek	20
■ Csipogó	21
■ Schmidt Egon: Dr. Sterbetz Istvánra emlékezem.	26
■ Haraszthy László: A fehérkarmú vércse	28
■ Madártani Tájékoztató	32
– Völgyi Sándor: Búbos cinege (<i>Parus cristatus</i>) költése mesterséges fészekodúban	32
– Farkas Balázs: Kisrágcsálóval etető búbosbanka (<i>Upupa epops</i>)	33
– Kovács Gergely Károly: Hósármányok (<i>Plectrophenax nivalis</i>) Székesfehérváron	33
– Dénes János: Berki tücsökmadár (<i>Locustella fluviatilis</i>) költési viselkedésének megfigyelése. . .	34
■ Hadarics Tibor: Érdekes madármegfigyelések (2012. május–július)	35
■ Orbán Zoltán: Őszi odúkijelvezés egy kicsit másképp	37
■ Orbán Zoltán: A Madárbarát kert eszközei a környezeti nevelésben és a turizmusfejlesztésben I.	40
■ MME Bolt – katalógus.	44

Nemzetközi szervezetünk, a BirdLife története I.

– Az 1922-es megalakulástól 1992-ig –

Az MME több, mint száz partnerével különleges évfordulót ünnepel világszerte. Nemzetközi szervezetünk elődjét 90 éve alapították, a BirdLife International pedig 20 éve jött létre. Így mi vagyunk a világ legelső nemzetközi természetvédelmi szervezete és a legnagyobb hálózattal rendelkező szövetsége. Olyan történelem van mögöttünk, amire büszkék lehetünk, amikor továbbfejlesztjük a nemzeti szervezetek partneri rendszerét, amitől a BirdLife annyira egyedi és hatékony.

A VILÁG LEGRÉGBB NEMZETKÖZI TERMÉSZETVÉDELMI SZERVEZTE

A BirdLife elődje Nemzetközi Madárvédelmi Tanácsként (International Council for Bird Preservation – ICBP) 1922. június 20-án alakult meg. A találkozót T. Gilbert Pearson, az Audubon Society (ma a BirdLife partnerszervezete az Amerikai Egyesült Államokban) elnöke hívta össze a brit pénzügyminiszter londoni otthonába. A találkozón angol, francia és holland képviselők vettek részt, és megalapozták a „világ első valóban nemzetközi természetvédelmi szervezetét”, ahogy ezt később az ismert professzor, Kai Curry-

T. Gilbert Pearson, az ICBP első elnöke 1922–1938

© BirdLife ARCHIVUM

Lindahl megírta. Három éven belül az ICBP-nek a világ öt kontinenséről voltak tagjai. A kezdeti időkben a küldöttek jellemzően mind férfiak voltak, de rövid időn belül egy hölgy vette át az irányítást. Az angol Phyllis Barclay-Smith volt a tanács első főtitkára és az ICBP fő „motorja” nem kevesebb, mint 43 évig. Az ő dinamizmusa és az alapító elnök Pearson-t követő Jean Delacour és S. Dilton Ripley szaktudása segítettek elő, hogy a szervezet gyorsan a madarakért tenni akaró magánszemélyek és szervezetek szerteágazó hálózatává fejlődhesen.

AZ ELSŐ TAGOK

Az ICBP első tagjai között számos nemzeti madárvédelmi szervezet volt,

Jean Delacour, az ICBP elnöke 1938–1958 között

© BirdLife ARCHIVUM

amelyek később a BirdLife mai partnerszervezetei is lettek, mint pl. az Audubon Society (USA), az RSPB (Egyesült Királyság), a NABU (Németország), a VBN (Hollandia) és az SVS (Svájc).

Magyarország is korán csatlakozott a kezdeményezéshez. Schenk Jakab az *Aquila* 1923–1924-es kötetében ír az első lépésekről a *Kócsagvédelem – Természetvédelem. 1923/24. évi jelentés* című cikkében:

„A Nemzetközi Madárvédelmi Bizottság. PEARSON T. GILBERT-tel a magyar kócsagvédelem céljaira való gyűjtőakció révén szerzett összeköttetést az intézet s mikor ennek révén megtudta, hogy itt intenzív madárvédelem folyik, a párisi természetvédelmi kongresszusról jövet 1923 június 9-én személyesen is meglátogatta az intézetet, hogy megnyerje Magyarország madárvédő köreit is a Nemzetközi Madárvédelmi Bizottságban való részvételre. Ismertette ennek a bizottságnak az alább közlendő működési tervzetét és fölszólította az intézet szakembereit, hogy vegyenek részt a bizottság működésében, de lehetőleg társadalmi alakulat keretében és nyerjék meg a többi magyarországi hasonló célú intézmény hozzájárulását is, aztán ezekből alakítsák meg a magyarországi szakosztályt.

PEARSON ez alkalommal a megalakítandó Madárvédő Egyesület céljaira átadta a részére hivatalból kiutalt utazási költségeket, 542 000 koronát, ő a saját költségén utazott Amerikából Európán át és vissza.

A nemes ügyért való áldozatkészségnek felemelő példája ez, amelyért Magyarország bálája és elismerése illeti a „National Association of Audubon Societies” és Nemzetközi Madárvédelmi Bizottság nobiles elnökét. (Csak mellesleg jegyezzük meg, hogy ezt a tekintélyes összeget még idején nemes valutában konzerváltuk).

PEARSON T. G. fölszólítására megalakítottuk azt a bizottságot, amely Magyarországot a Nemzetközi Bizottságban képviseli. Ezek tagjai a következők: A M. kir. Madártani Intézet részéről CSÖRGEY TITUS mint a Bizottság elnöke és SCHENK JAKAB mint titkár; az Országos Állatvédő Egyesület részéről ÖZV. CHERNEL ISTVÁNÉ és SELYMESSY FERENC; a Mezőgazdasági Múzeum részéről PAIKERT ALAJOS min. tanácsos, igazgató; a „Hubertus” Országos Magyar Vadászati Védegylet részéről Dr. SZLÁVY KORNÉL a Tiszántúli Madárvédelmi Egyesület részéről SZOMJAS GUSZTÁV és Dr. NAGY JENŐ.”

Schenk később taglalja az ICBP céljait, majd megemlékezik róla, hogy hazánk az elsők között csatlakozott: „A Bizottsághoz eddig a következő országok csatlakoztak: észak-amerikai Egyesült Államok, Hollandia, Luxemburg, Kanada, Norvégia, Ausztrália, Anglia, Olaszország, Svájc, Franciaország és Magyarország.”

© BirdLife ARCHIVUM

Kis csér kalapdísz a korabeli holland divat szerint

TOLLAK, OLAJSZENNYEZÉS, MADÁRVÉDELMI TERÜLETEK ÉS VONULÓ MADARAK

Az ICBP legelső kampányaiban a mezőgazdasági kártevők korlátozásában fontos szerepet játszó rovarevő madarak védelmére hívta fel a figyelmet, valamint követelte a vadmadártollak kereskedelmének betiltását. Abban az időben a társadalom felső köreiben a hölgyek divatos

viseletének része volt a tollakkal vagy éppen kitömött madarakkal díszített kalap, ami állatok százezreinek elpusztításához vezetett. Emiatt Magyarországon is szinte teljesen kipusztult a nagy kócsag, amelyet a hazai természetvédelem emblematikus lépéseként kócsagőrök alkalmazásával mentettek meg. Az első természetvédelmi őrség megindítását nemzetközi támogatások és magánadományok tették lehetővé.

Az ICBP első formális konferenciáján – 1928 májusában, Genfben – a résztvevők állásfoglalásokat fogadtak el a madárvédelmi területek létrehozásáról, a nagyleptékű tojásgyűjtés ellen, valamint a madarak tavaszi vonulási időszakában megállapítandó vadászati és csapdázási tilalomról. Ez utóbbi kérdésről a háromfős magyar delegáció tagjaként Schenk Jakab tartott felvezető előadást, amelynek anyaga az *Aquila* 1927–1928. évi kötetében olvasható. Ezek mellett a többi témában is felszólaltak a magyar képviselők, és a hazai tevékenységeket követve látható, hogy ezekben érdemi lépéseket is tettek, például a tojásgyűjtés visszaszorításában a jogi szabályozás elősegítésétől a csendőrséggel való együttműködésig.

Már ebben a korai időszakban is fontos kérdésként került elő az olajszeny-

ICBP konferencia 1928 Genf – magyar résztvevők: Schenk Jakab, Csörgy Títusz, Nagy Jenő

INTERNATIONAL COMMITTEE FOR BIRD PRESERVATION MEETING AT GENEVA, SWITZERLAND, MAY 21, 1928

FIRST ROW: — Sitting, left to right: Curson, Switzerland; Schenk, Hungary; Pearson, Mrs. Phillips, Mrs. Pearson, United States; Princess Murat, France; Mrs. Spender, Switzerland; Mrs. Janda, Czechoslovakia; Marquis de Pierre, Belgium; —, Boven, Switzerland; Hawkley, Italy.
SECOND ROW: Janda, Czechoslovakia; Nagy, Hungary; Rask, Czechoslovakia; Melkus, Austria; Chermont, France; Comrey, Hungary; Wellman, Weigold, Köben, Germany; Borghesani, Italy; Linaherg, Sweden; Stürmann, Switzerland; Lund, Denmark; Chappelier, France; Myers, New Zealand; Prince Murat, France; Delacour, France; Ahren, Germany; Van Tienhoven, Holland; Schenichen, Germany; Gans, Geneva; Baron von Bestepach, Germany; —, Spender, Switzerland; Broch, Norway; Buxton, League of Nations; Pittet, Switzerland; —, Guibaux, Switzerland.
THIRD ROW: Asher Hobson, Agricultural Institute at Rome; Johnson, Switzerland; —, Radoff, Bulgaria; Don Tex, Holland; Phillips, United States; Selater, England; Watson, England; Haesel, Germany; —, Kuroda, Japan; —, Derscheld, Belgium; Burdet, Holland.

© BirdLife ARCHIVUM

nyezések hatása a madarakra. A konferencia egy nemzetközi egyezmény megalkotására kérte a kormányokat, ami az ICBP munkájának köszönhetően végül 1954-ben meg is valósulhatott.

A Nemzetközi Madárvédelmi Tanács munkájának egyik legfőbb területét a vonuló madarak védelme jelentette. 1978-ban a szervezet kezdte el az első erre vonatkozó globális kezdeményezés koordinálását, és alapvető szerepet töltött be a vándorló fajok összehangolt, nemzetközi védelmét szolgáló keretmegállapodás, a Bonni Egyezmény létrehozásában.

Az ICBP első, konténerirodájának felállítása 1979-ben

AZ ELSŐ VÖRÖS LISTA

Az ICBP 1952-ben indította el a világ veszélyeztetett madárfajaira vonatkozó adatgyűjtést, és 1966-ban az IUCN-nel (Világ Természetvédelmi Unió – International Union for the Conservation of Nature) együttműködve, első alkalommal jelentette meg a veszélyeztetett madárfajok Vörös Listáját, egy olyan tanulmányt, ami a következő évtizedek természetvédelmi törekvéseire meghatározó módon hatott. A Vörös Lista tette lehetővé a védelmi prioritások meghatározását, felhívta a figyelmet a problémákra, és ezzel segítette a kormányzati és támogatói források előteremtését.

Az 1960-as évektől kezdve az ICBP a kutatás és lobb mellett kiterjesztette

a tevékenységét a konkrét természetvédelmi munkák irányába. Ennek egyik jelentős lépése volt a Seychelles-szigetekhez tartozó Cousin-sziget sikeres megvásárlása és helyreállítása, amit ma is a BirdLife partnerszervezete, a Nature Seychelles kezel. A mind több feladatot felvállaló szervezet struktúrája azonban egyre kevésbé tette lehetővé a hatékony természetvédelmi akciók szervezését. Ezért 1977-ben néhány jelenlegi BirdLife partnerszervezet – köztük az 1974. január 6-án megalakult MME – létrehozta az európai madárvédelmi szervezetek munkacsoportját (Working Group of European Bird Protection Societies – WEBS), ami nagyon hatékonyan bizonyult a konkrét madárvédelmi prob-

lémák kezelésében. Ez a munkacsoport új gondolkodásmódot honosított meg a közös munka során, és hozzájárult az ICBP átalakulásához.

PROFESSZIONÁLISSA KELL ALAKULNI

Ahogy az ICBP minden tisztviselője, Phyllis Barclay-Smith is önkéntesen dolgozott több, mint négy évtizedig. Amikor 1978-ban lemondott főtájkári pozíciójáról, nem volt kérdéses, hogy a szervezetnek a további fejlődéshez és céljai eléréséhez főállású alkalmazottakra van szüksége. Az időközben alakult más nemzetközi természetvédelmi szervezetek, mint az IUCN (1948) és a WWF (Vadvédelmi Világalap, 1961) már a kezdetektől hivatásos titkársággal rendelkeztek, és a tapasztalatok egyértelművé tették, hogy egy modern természetvédelmi szervezetnek kommunikációval, márkaépítéssel és forrásteremtéssel is kell foglalkoznia.

Az első főállású titkárság fizetésére a WWF-től jött a segítség 1980-ban, mivel az alap létrehozásakor az alapító okirat külön megemlékezett az ICBP-ről, mint kedvezményezettéről. Az ICBP első igazgatója Christoph Imboden (Svájc) egy szállítható konténerirodából, melyet a híres angol egyetemi városban, Cambridge-ben állítottak fel, gyorsan megkezdte a szervezet hivatásos állományának felépítését és a természetvédelmi programok tervezését. A főállású alkalmazottak bevonása azonnal ered-

ICBP logó 1963-ból és 1979-ből

Munka az 1991-es visegrádi WEBS szemináriumon. Az MME képviselőjében Madas Katalin

ményre vezetett: a titkárság természetvédelmi projektek sorát kezdeményezte és valósította meg világszerte. 1985-re a világ vezető madártani szakértő szervezeteként több, mint 200 projektet működtetett 42 országban.

A BIRDLIFE KEZDETEI

Habár az ICBP fejlődése meggyőző volt, egyértelművé vált, hogy az a működési forma – amiben sok különféle filozófiájú szervezet tömörült szövetségbe – akadályozza a hatékony munkát. Az akkori szervezeti struktúra jelentősen különbözött a BirdLife mai felépítésétől. Nemzeti partnerszervezetek helyett minden országot egy nemzeti bizottság képviselt, aminek tagjai nemcsak madárvédelmi szervezetek voltak, hanem múzeumok, egyetemek, állatkertek, kormányzati szervek és még vadászati szövetségek is.

1985-ben az újonnan alapított World Birdwatch magazin vezércikkében az igazgató/elnök Ian Prestt állapította meg, hogy az ICBP-t a tagjai nem érzik magukénak, és ezzel megnyitotta a vitát arról, hogy a Nemzetközi Madárvédelmi Tanács miként válhatna a nemzeti szervezetek szoros szövetségévé, amely az egész világon megjeleníti a tanácsot. Ez volt a BirdLife megalakulásának első lépése.

A BirdLife mai logójának kialakulása (1993–1994)

a résztvevőktől. 1991-ben szintén Visegrádon szervezték meg a 2. WEBS szemináriumot, ahol már csak egy-egy civil természetvédő szervezet képviselte az adott országot.

1992-ben Mats Segnestam (Svédország) és Donald O'Brien (USA) irányításával Aachenben 15 „vezető szervezet” – köztük az MME is – aláírta azt a partnerségi megállapodást, amely szerint a nemzeti bizottságok helyett az új szövetségben minden országot csak egy partnerszervezet képviselhet. Az MME-t Madas Katalin és Kállay György főtájkár képviselte az eseményen és írta alá egyetlen volt szocialista országbeli szervezatként a csatlakozást.

Ebben az időszakban a WEBS tagjai minden évben találkoztak. Az egyik legnagyobb fegyvertényük volt, hogy 1987-ben a keleti blokkba, Magyarországra hozták az ICBP Európai Szekciójának konferenciáját, amit az MME rendezhette meg. Csak így vált lehetővé, hogy Bulgária, Csehszlovákia, az NDK, Len-

Az 1993. március 3-i hivatalos indulásig még sok teendő volt, nevet és logót kellett találni az új szervezetnek. A megújult szövetség jelképmadarának a sarki cséret választották, ami a világ leghosszabb vonulási távolságot megtevő madárfajaként a nemzetközi összefogás fontosságát szimbolizálja. Így született

Christoph Imboden ICBP főtájkár és Kállay György, az MME főtájkára aláírják a BirdLife partnerségi megállapodást (Aachen, Németország, 1992)

gyelország, Románia, a Szovjetunió és Jugoszlávia képviselői is részt vehessenek! A konferencia Visegrádon, az MNB Üdülőjében került megrendezésre. Bár a hivatalos nyelv az angol volt, a keleti résztvevők jó része nem rendelkezett megfelelő angol tudással. Így fordult elő az, hogy a szovjet Iljicsev professzor rövid bemutatkozását és hozzászólását Császár Ede szinkrontolmacsként fordította oroszról angolra. A magyar szervezők szokatlan, de nagyon hasznos megoldása hatalmas taptot kapott

meg a BirdLife szövetsége (angolul BirdLife Partnership), elnevezésében is jelezve, hogy a szervezet a biodiverzitás csökkenése elleni küzdelemben a helyi gyökerekkel rendelkező, erős nemzeti szervezetek összefogására épít. Ez a logika a mai napig jellemzi a szervezet fejlődését és működését. A BirdLife elmúlt húsz évről és jelenéről a sorozat következő részében, a *Madártávklat* téli számában olvashatnak.

Halmos Gergő

Az MME Nógrád Megyei Helyi Csoportja

Fekete gólya
Cserhátszentiván felett

© PAPP FERENC

Egy évvel a Magyar Madártani Egyesület megalapítása után, 1975-ben az MME Nógrád Megyei Helyi Csoportja is megalakult Salgótarjában. Az alapítók közül sajnos már csak elnökünket, Langa Józsefet tudhatjuk tagjaink sorában. A kezdeti klasszikus madárvédelmi tevékenységek után a rendszerváltás idején kezdett a csoport a természetvédelmi szakpolitikában aktivizálódni, az addigi egyéni akciók helyett szervezettel fellépni. Több, megyénkben található élőhely országos jelentőségű védett természetvédelmi területté nyilvánításához járultunk hozzá a természeti értékek felmérésével, a szakmai megalapozó dokumentáció elkészítésével.

TERÜLETÜNK

Működési területünk alapvetően Nógrád megye (2544 km²), de a Börzsöny erdővel borított részein már a Börzsönyi Helyi Csoport tevékenykedik. Határmenti helyzetünkéből adódóan viszont az Ipoly folyó, a Karancs és a Medves hegység kapcsán különböző projektek, felmérések alkalmával át-átlátogatunk a szomszédba, Szlovákiába is. Innen alkalmadtán mi is segítséget kapunk. A területünk nagy részét a Cserhát dombjai, völgyei teszik ki. A már említett tájakon kívül még a Mátra északi és nyugati hegyei, a Cserhátalja, a Zagyva-völgy és a Nógrádi-medence tartozik hozzánk. A felsorolásból is látszik: „Görbeország-ra” nem sok lapos terület jutott.

TAGJAINK

A csoport tevékenységének alapját mindig is a tagság önkéntes munkája adta. Ez különösen fontos egy olyan megyében, mint Nógrád, ahol sem szakirányú felsőoktatási intézmény, sem állami természetvédelmi szervezet központja nincsen. Mindentől kicsit messze vagyunk, s az ország ezen északi periferiájára csak kevés kutató, hallgató, illetve szakmai szervező erő jut, így szinte csak a „helyi erőkre” számíthatunk. Tagságunk évek óta 200 fő körüli alakul. Ez megfelel az országos átlagnak, ha azt nézzük, hogy az ország 10 millió fő alá csökkent lélekszámából kevesebb, mint 10 000 tagja van az egyesületnek, a tavalyi 200 000 fő alá csökkent nógrádi népességnek is az egy ezreléke tagunk.

Tagjaink sokféle tevékenységet folytatnak. Többen egy-egy terület teljes vagy részleges madártani felmérését végzik akár évtizedek óta, míg mások egy vagy több országos programhoz kapcsolódóan speciális monitoring munkában vesznek részt éveken át. Mindegyikükben közös azonban a megyénk természeti értékeinek megőrzése melletti elkötelezettség.

Csoportunk vezetőségében jelenleg Rozgonyi Sándor tiszteletbeli elnök, Langa József elnök, Kagyerják Pál titkár, Papp Ferenc titkár és Csernák Szabolcs titkárhelyettes vállal feladatot. Természetesen a területi szervezőmunkában sokan működnek közre, akik tisztséget ugyan nem viselnek, de munkájuk nélkülözhetetlen, így többek között Berényi Edina, Egyed Pál, Frenyó Gábor, Harmos Krisztián, Pintér Zsolt.

© PAPP FERENC

Bíboros kosbor

Főállású munkatársakat rendszertelenül, a lehetőségek függvényében alkalmazunk. A '90-es években és a 2000-es évek elején főleg polgári szolgálatosaink segítettek a csoport munkáját, később a munkaügyi központ segítségével pályakezdő fiatalok voltak alkalmazottaink. Korábban az MME országos programjain főállású alkalmazottként dolgozó Drexler Szilárd tudta sokat segíteni a csoport munkáját, míg jelenleg Papp Ferenc az MME munkatársa. Az általa koordinált programok segítik a nógrádi madarászok által végzett szakmai munka minőségét és hatékonyságát.

KAPCSOLATAINK, PARTNEREINK

A megyében és az országban több szervezettel van munkakapcsolatunk, amely

© PAPP FERENC

Fehérgólya-fészek „karcúsítása”

a természetvédelmi érdekek érvényesítéséhez, feladataink megoldásához elengedhetetlen. Természetes szövetségeseink az állami természetvédelem megyei képviselőiként a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság (BNPI), azon belül is a nógrádi tájegység munkatársai, illetve 1997-től a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI) Ipoly-völgyben és a Börzsönyben dolgozó természetvédelmi őrök. Együttműködünk az MME szomszédos helyi csoportjaival: a Börzsönyivel, Bükkivel, Gömör-Tornaival, Észak-Borsodival, Hevesivel. A megyében sajnos civil szakmai partnerekben szűkölködünk. Mára csak a Cserhát Természeti és Kulturális Értékeiért Alapítvány, a Somosi Környezetnevelési Központ Egyesület és a Karancs-Medves Természeti Alapítvány maradt, de ezeken túl az észak-magyarországi régióban több partnerünk is akad: a miskolci Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány, a Zöld Akció Egyesület, a Kaptárkő Természeti és Kulturális Egyesület. Mellettük több olyan szervezettel van kapcsolatunk, amelyekkel egy-egy témában dolgozunk együtt, ilyen a gólyavédelem kapcsán az Észak-magyarországi Áramszolgáltató NyRt. (ÉMÁSZ) Nógrádi Régiója, vagy egy-egy

területi programunk kapcsán az illetékes területi önkormányzatok.

TEVÉKENYSÉGEINK

Programjaink mindig igazodnak a lehetőségekhez, illetve az országos tendenciákhoz. Megyei szinten minden évben elvégezzük a fehér gólya és a fokozottan védett ragadozómadár-fajok felmérését, de időszakosan, illetve – nem minden esetben – a teljes működési területen egyéb fajok állományait is vizsgáljuk (haris, gyöngybagoly, gyurgyalag, vízimadarak, telepesen fészkelő fajok).

FAJVÉDELEM

A Fehérgólya-védelmi program keretében 2004-től minden évben felmérjük a teljes nógrádi állományt. 2009 óta mi is megrendezzük a Gólya Road Show-t, amely során a fehér gólyák színes gyűrűs jelölést is kapnak. 2012-ben sikerült két, a road show alkalmával három évvel korábban Ipolyvecén fiókaként jelölt gólyát az Ipoly-völgyben azonosítani egy átnyaraló csapatban. A gólyák biztonságos fészkelése érdekében minden évben egyeztetünk az új fészkek fészektartóra helyezéséről a BNPI-vel és az ÉMÁSZ-

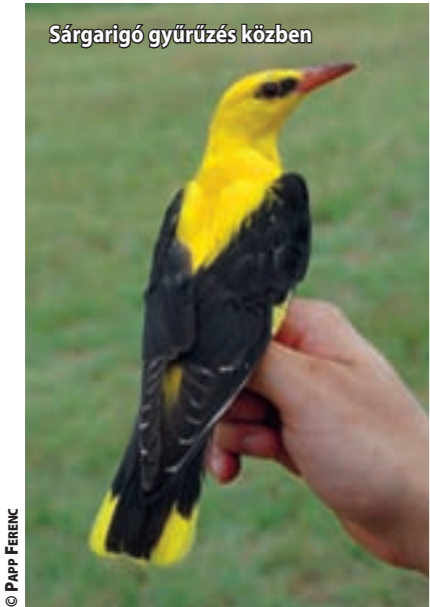
A Karancs látképe

Szilváskői panoráma mátrai háttérrel

© PAPP FERENC

Sárgarigó gyűrűzés közben

© PAPP FERENC

szal, melynek kapcsán elmondható, hogy ma már a villanyoszlopokon lévő aktív fészkek szinte mindegyike alá tartó került. Emellett az áramütéssel fokozottan veszélyeztetett fészkek környékén lévő oszlopokon kezdeményezzük a szigetelést. A megsérült, esetleg fészkekből kiesett gólyákat az állapotuktól függően állatorvosra, repatriáló szakemberre bízuk, vagy visszahelyezzük a fészekbe.

Az épületekben költő fajok közül korábban prioritást élvezett a gyöngybagoly felmérése, de a faj a nyest terjeszkedése miatt szinte teljesen kiszorult az egyházi épületekből, s mára már egy pár kivételével a nógrádi állomány magtárakban vagy – a kuvikhoz hasonlóan – elhagyott, esetenként lakott házak használaton kívüli padlásán költ, ami a védelmüket, felmérésüket nehézkessé, sok esetben lehetetlenné teszi.

A gyurgyalag esetében az időszakos állományfelmérésen túl alkalmasszerűen fészkelőhely-karbantartási munkákat végzünk több telepen is. Emellett több telepü-

lésen sikerült elérni a telepek helyi védetté nyilvánítását. Mi a kezdeményezésben, illetve a szakmai anyag összeállításában veszünk részt, így született meg Sóshartyán és Rimóc község határában is egy-egy gyurgyalagtelep védelmét szolgáló helyi jelentőségű természetvédelmi terület. Jelenleg is több községgel folytatunk egyeztetést védetté nyilvánítás ügyében.

A haris és a füleskuvik felmérését az Ipoly és a Zagyva völgyében végezzük az időjárás és kapacitás függvényében.

RAGADOZÓMADÁR-VÉDELEM

A ragadozómadár-védelmi programunkat a BNPI munkatársaival közösen végezzük a fokozottan védett ragadozómadár- és bagolyfajokra, valamint a fekete gólyára koncentrálva. Ezen tevékenységünk a Cserhátalján a Pest és Heves megyei részekre is átnyúlik. A szezont a téli fészektérképezésekkel, illetve sasszinkronnal kezdjük, majd az ismert revírek kora tavaszi ellenőrzésével folytatjuk. A költséket a kirepülésig többször ellenőrizzük. Ősszel a legfőbb terepi tevékenységünk a *Középfeszültségű oszlopok felmérése* (KFO), melynek során a veszélyes középfeszültségű vezeték szakaszokat járjuk végig. Természetesen, ha váratlan esemény – mérgezés, fészeklelés, fiókapusztulás, fészkek kirablása – adódik, akkor a nemzetipark igazgatóságok munkatársaival közösen cselekszünk. Tavaly például így sikerült egy Cered környékén mérgezőstől legyengült rétisast állatkerti kezelés után újra szabadon engednünk.

Megyénkben rendszeresen költ három pár parlagi sas. Emellett másik három, már a megyehatáron kívül eső párt fi-

Drexler Szilárd odúkihelyezés közben

© NÓGRÁDI HCS ARCHIVUM

gyelünk a Cserhátalján, illetve a Mátrában. Békászó sasból sajnos a cserhádi pár már évek óta hiányzik, a mátrai pár pedig idén nem költött. Érdekes, hogy a cserhádi párnál 2007-ben, míg a mátrai párnál 2009-ben repült ki emberi beavatkozás nélkül két fióka (ennél a fajnál a „káinizmus”, azaz az erősebb fióka által elkövetett „testvérgyilkosság” szinte minden természetes költésnél bekövetkező jelenség). A rétisasnál még csak várjuk az első pár megtelepedését, de már rögzítettük az első nászrepülést. Az uráli bagoly állománya egyre nagyobb, mind gyakrabban megfigyelhető a faj, költését két párnál 2007-ben dokumentáltuk először a Karancson.

KÉTÉLTŰ- ÉS HÜLLŐVÉDELEM

A csoport évekig szervezett kétéltűmentést Langa József vezetésével a Zagyva-róna városrész melletti Vízválasztói-tavaknál, de a helyi iskola bezárása után ez az utóbbi években elmaradt. Azóta munkánk során a kétéltű- és hüllőfajok elterjedésére és az ezeket veszélyeztető tényezők felmérésére koncentrálunk, melyet Harnos Krisztián koordinálásával egy-két lelkes tagunk végez főleg az Ipoly-völgyben.

MONITORING

Az összes országos monitoring programban részt vesznek tagjaink: a Mindennapi Madaraink Monitoringia (MMM), a Ritka

© PAPP FERENC

és Telepesen Fészkelő Madarak Monitoringia (RTM), a Vonuló Vízimadár Monitoring (VVM), a Középfeszültségű oszlopok felmérése (KFO) és legújabban a Ragadozómadár Monitoring (RMM) programban. Több településen vannak odútelepeink, így Dejtár, Karancsberény, Karancslapujtő, Kozárd, Nemti, Salgótarján, Somoskőújfalu és Szügy határában. Ezeket a telepeket tagjaink tartják karban és mérik fel évről évre. Tavaly, a szécinege éve kapcsán csoportoknak vezetett túrákat szerveztünk az odútelepekre, de spontán érdeklődés esetén is rendelkezésre álltunk.

TERÜLET- ÉS ÉLŐHELYVÉDELEM

Élőhelyvédelmi programjaink egyre inkább a helyi védett területek létrehozására irányulnak, felismerve azt, hogy a magyar állami természetvédelmi rendszer kialakult, az országosan védelemre tervezett területek listája már nehezen bővíthető. A helyi védettség ellenben még sok lehetőséget kínál a mozaikosan elhelyezkedő, különféle természeti értékek védelmére. A fent említett gyurgyalag-élőhelyeken kívül a tavalyi évben Nógrádsípeken és Sóshartyánban is sikerült

© PAPP FERENC

© DREXLER SZILÁRD

Varga Feri bácsi és forrása

Gólya road show – Drégelypalánk

© PAPP FERENC

közreműködésünkkel értékes területeket védetté nyilvánítani. Általános felmérő programjainkban a Karancs, a Medves és az Ipoly-völgy a múltban és jelenleg is kiemelt jelentőséggel bír.

SZEMLÉLETFORMÁLÁS

Munkánk a szemléletformálás terén is hasonló a többi helyi csoport által végzett tevékenységekhez. Minden évben szervezünk programokat az év madarához kapcsolódóan a nagyközönség számára. Megtartjuk a jeles madaras napokat, mint a *Madarak és Fák Napját* vagy az *Európai Madármegfigyelő Napot*. Ezeket a rendezvényeket a különböző helyszíneken általában több száz érdeklődő tekinti meg. Évente négy-öt különböző településen rendezzük meg a *Fülemülék éjszakája* programot is. Különféle helyi rendezvényekre, falunapokra is kitelepülünk a madár- és természetvédelmet népszerűsíteni. Iskolák, osztályok felkérésére előadásokat, vezetett túrákat tartunk. Korábban erdei iskolai szolgáltatást is szerveztük, de ma már csak foglalkozásvezetőként vagyunk érintettek néhány tagunk révén.

KIÁLLÍTÁSOK

Újabb kiállításokat is szervezünk, amelyek a madarakhoz vagy madárszokhoz kapcsolódnak. Ezek közül talán a legsikeresebb a Nógrád Megyei Helyi Csoport 35 éves évfordulóján megszervezett, *A Karancs és a Medves ösvényein* című kiállításunk volt, mellyel Varga Ferenc és dr. Ruzsik Mihály alapító tagjaink emlékének is szeretnénk volna adózni. A kiállítást több száz fő látogatta meg májustól augusztusig a salgótarjáni Nógrádi Történelmi Múzeumban.

GYŰRŰZÉS, TÁBOR

Legfontosabb nyári programunk a dejtári gyűrűzőtábor, amely a Csapó Miklós által létrehozott ipolyszögi „munkatábor” örököse. Itt a Nagy-tó nádasában élő madarak befogásán túl ifjúságnevelés is zajlik Kagyerjék Pál vezetésével. A tábort a DINPI-vel közösen rendezzük meg. A 20–30 táborozó mellett, általában 40–60 látogatója is van. A július elején megrendezett, egyhetes táborban az időjárástól és a hálók számától függően 200–1000 madarat fogunk be és gyűrűzünk meg.

Fekete gólyák gémeikkel, kócsagokkal – Dobroda-völgy

Nógrádi HCs nyári túra

© PAPP FERENC

Repülő bütykös hattyúk – Ipolyvarbó

Természetesen a helyi csoport gyűrzői különféle események kapcsán megyszerte tartanak bemutató gyűrzéseket.

INTERREG

Az utóbbi évek legnagyobb szabású, általunk irányított programja egy magyar-szlovák-ukrán határon átnyúló projekt volt, melynek címe: *Önkéntes munka bevonásával megvalósuló természetvédelmi monitoring hálózat kiépítése*. Ennek keretében sikerült az ország északi részén tevékenykedő helyi csoportokat (Soprontól a Zemplénig) bevonnunk, és számukra jelentős értékű optikai, számítástechnikai eszközöket, szoftvereket beszerezni.

KÖRNYEZETVÉDELEM

Környezetvédelmi ügyekben is aktivizáltuk magunkat az elmúlt években, mivel a megyében kevés a témával foglalkozó, aktív civil szervezet. Így ügyféli jogállást szereztük biomasszaerőmű-létesítési, útépitési és hídépítési ügyekben is. Ez utóbbinál az Ipoly Völgye Különleges Madárvédelmi Területen lévő egyik vizes élőhelyet egy létesítendő híd és a hozzá kapcsolódó út veszélyeztette, ezért a

nyomvonal módosítását indítványoztuk az érintett hatóságoknál, beruházónál, több civil szervezettel együttműködve. Jelentős sikert értünk el, ugyanis közreműködésünknek köszönhetően sikerült megmentenünk egy nagyon értékes holtágot, amely a Középső-Ipoly-völgy valamennyi ismert kétélűfajának a szaporodóhelye.

ÉRDEKESÉGEK, RITKASÁGOK

Madártani érdekességekről is essék egy pár szó. 2005 óta költ az Ipoly-völgyben énekes hattyú, 2008 óta pedig – szintén itt – nagy őrgébics. 2011-ben örvös légykapó költését regisztráltuk Salgótarján városának központi részén, egy tízemeletes panelház erdő felőli oldalára erősített odúban. A megfigyelt fajok közül a 2009 végén a somoskői váron előkerült havasipinty, majd a 2010 októberében Lukács Máté által a Medvesen megfogott kékfarkú (*Tarsiger cyanurus*), illetve a 2011 júliusában Salgótarjánban előkerült dauriai rozsdafarkú (*Phoenicurus auroreus*) jelentett szenzációt a ritka fajokat kedvelő madarászok körében. A legújabb

érdekesség idén júniusban „IT” látogatása volt. Az „IT” szárnyjelölést viselő, Karancsság fölé köröző fakó keselyű a horvátországi Cres szigetről érkezett hozzánk. Két éve, szinte ugyanezen a napon már előkerült ennek a fajnak egy másik egyede a Szanda váron.

A fent bemutatott tevékenységek kivitelezéséhez elengedhetetlen tagságunk önzetlen, lelkesedéssel teli munkája, amelynek oroszlánrészét minden ellenszolgáltatás nélkül végzik, ezért hadd köszönjük meg nekik ezúton is ezt a felbecsülhetetlen segítséget!

Papp Ferenc

A helyi csoport elérhetőségei

Cím: 3121 Somoskőújfalu,
Somosi út 103.

Elnök: Langa József
(32/420-306)

Titkár: Kagyerják Pál
(20/332-5685)

Gazdasági ügyekért felelős
titkár: Papp Ferenc
(20/569-8607)

E-mail cím: nograd@mm.hu

Fókuszban:

a kis kárókatona

A kis kárókatona (Phalacrocorax pygmeus) a Nyugat-Palearktisz déli, illetve délkeleti részén elterjedt vízimadár faj. A gödényalakúak rendjébe tartozik, a legritkább európai kárókatonafaj a nagy (Phalacrocorax carbo) és – a tengerpartokon gyakori – üstökös kárókatona (Phalacrocorax aristotelis) mellett. A legkisebb termetű kormorán, méretre mindössze fele nagy rokonának, farka hosszú, szárnya lekerekített, gyors szárnycsapásairól és siklás nélküli, jellegzetes repülésmódjáról könnyen felismerhető.

Telepesen fészkelő madár, gyakran költ együtt kis kócsagokkal, üstökösgekkel, kanalasgekkel és batlákkal. Fészket fákra, bokrokra, gyakran nádba rakja. Fészkelje átlagosan 4–6 tojásból áll. Fiókái nagyon lassan fejlődnek, 60–70 napos korukban válnak röpképessé. Elsősorban halebölg, de elfogyasztanak rákokat, kétélűeket, adott esetben akár vízben úszó kőzlapockákat is.

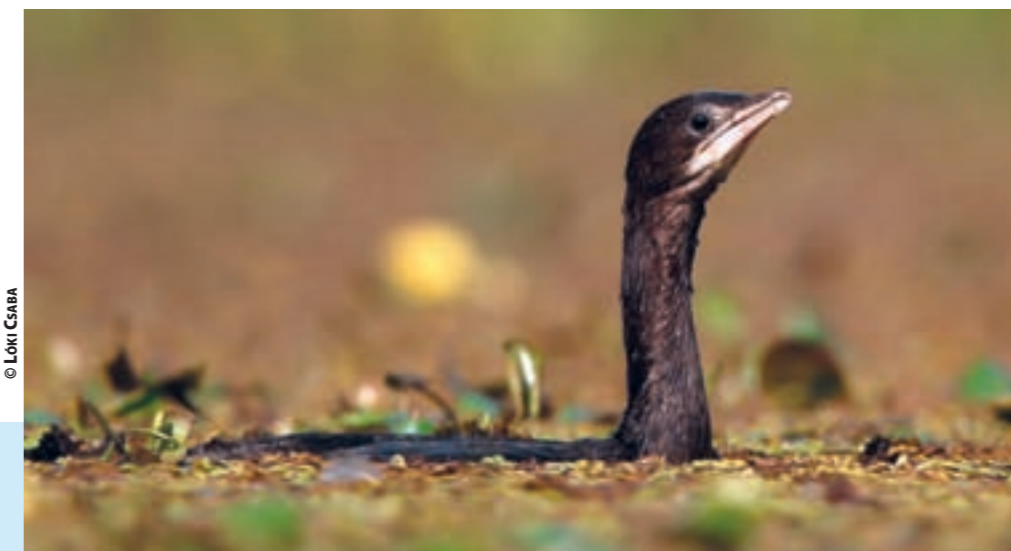
ELTERJEDÉSE ÉS VILÁGÁLLOMÁNYA

A XIX. század második felében Európa nagy részében lefolytatott jelentős méretű vízrendezési munkák radikálisan csökkentették a faj természetes élőhelyeit, elterjedési területe hosszú évekre elsősorban a Fekete-tenger környékére, a Balkán-félszigetre, az Azovi- és Kaszpi-tenger mellékére, Azerbajdzsán, Törökország és Irak egyes részeire korlátozódott. 1999-ben a BirdLife International „Kis kárókatona Nemzetközi Fajmegőrzési Tervet” állított össze abból a célból, hogy a faj állományának csökkenését megállítsa, valamint annak

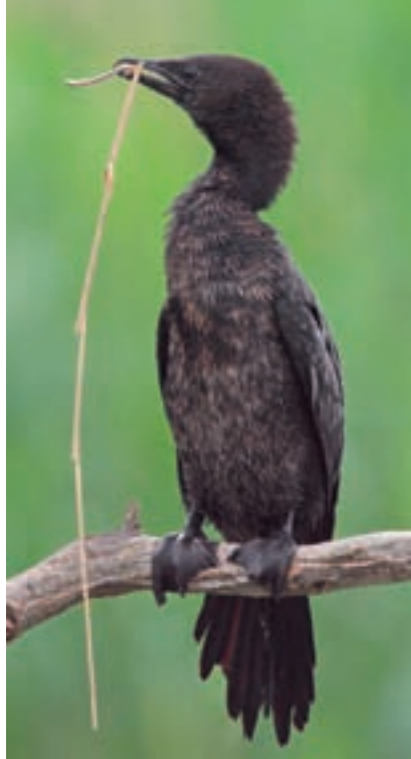
történelmi elterjedési területén a korábbi állományviszonyokat visszaállítsa. 2004-ben a kis kárókatona „mérsékelten veszélyeztetett” fajként került fel a Vörös Listára, illetve a BirdLife által összeállított regionális Európai Vörös Lista (SPEC) I-es csoportjába. Azonban az elmúlt két évtizedben jelentős terjeszkedési folyamat indult el, amely azzal járt, hogy a világállomány az 1996-os becsléshez (13 000 pár) képest napjainkra duplájára nőtt, jelenleg közel 30 000 párra becsülhető. Ezzel egy időben a Kárpát-medencei populáció is jelentősen megerősödött. Ez azonban olyan helyzetet teremtett, amely újabb frontot nyitott az ember és madár közötti konfliktusok hosszú sorában.

A FAJ MAGYARORSZÁGON RÉGEN ÉS MOST

A kis kárókatona a történelmi Magyarország vizes élőhelyeinek gyakori költőfaja volt egészen az 1800-as évek végéig, azonban a XX. század elejére kipusztult hazánkból. Nem rendelkezünk pontos állományadatokkal, de a kortárs kutatók beszámolóit szerint nem volt olyan elterjedt, mint a nagy kárókatona. Leggyakoribb a mai Szerbia és Horvátország területén található mocsarakban lehetett, legnagyobb telepei is ott voltak. Ezek a fészkelőhelyek akkor is megmaradtak, amikor a folyószabályozások miatt megváltozott vízviszonyok miatt

Karancsi kirándulás

© LÓTI CSABA

az Alföldről – megfelelő élőhely hiányában – már kipusztult. Utolsó fészkelését 1901-ben dokumentálták, az azt követő két évtizedből pedig még előfordulását sem jegyezték fel. Az 1980-as évekig mindössze egyetlen bizonyított költése volt 1963-ban, a Körös-árterében.

Hazánkban az 1980-as évek végén telepedett meg újra; először a Tisza-tó gémentelepén költött, azóta egyre több

területen fészkel, nagyobb számban a Hortobágy halastavain és mocsaraiban (250–300 pár), de Dél-Magyarországon (Tiszaaljár környékén és a Csaj-tavon) is rendszeresen fészkelő fajjá vált. 2001-től a Kis-Sárréten és az izsáki Kolon-tavon is megjelent, az ezredforduló óta pedig már kis-balatoni állománya is jelentős (kb. 350 pár). Új fészkelőként jelent meg a császártöltési Vörös-mocsárban (2008), a Taktaközben (2008), a gátéri Fehértavon és a homorúdi Riha-tavon (2011). A Dunántúlon a Kis-Balatonon kívül költött már a Nagy-berekben, Soponyán, a Rétszilasi-halastavakon, a Velencei-tavon, a Dinnyési-Fertőn, a Ferenccsatorna-halastavakon, a Hansági élőhely-rekonstrukciós területen (Nyirkai-Hány). A faj magyarországi állományát jelenleg 600–800 pár közé becsülik.

KONFLIKTUSHELYZETBEN

A faj Kárpát-medencei populációjának összeomlását annak idején elsősorban a megfelelő élőhelyek eltűnése, a nagy kiterjedésű mocsarak lecsapolása és a hidrológiai viszonyoknak a folyószabályozások kapcsán bekövetkezett nagymértvű megváltozása okozta.

Napjainkban a vizes élőhelyek ugyan meg sem közelítik a XVIII. századi kiterjedést és a hajdani madárvilág gazdagságát, de a fokozatosan létrejövő mesterséges élőhelyek olyan élőhelyláncolatot hoztak létre, amely számos vízimadár faj, köztük a kis kárókatona igényeit is kielégíti. Ezek között elsőként kell megemlíteni a nagy, alföldi halastavakat, amelyek több ezer hektáros víz- és nádfelülettel kínálnak költő- és táplálkozóterületet a vízimadaraknak.

Az 1900-as évek elején kezdődött meg ezeknek a tavaknak a kialakítása olyan területeken, ahol az erősen szikes talajokon hagyományos mezőgazdasági tevékenységből számottevő haszon reálisan nem volt elérhető. Ezek a tavak általában a Tisza és a Körösök egykori árterén

© AMPOVICZ ZSOLT

Kis kárókatona beszállását megakadályozó „rémzsinórok”

találhatóak, viszonylag nagy kiterjedésűek, sekély vízszinttel rendelkeznek és többségükben kisebb-nagyobb szigetek találhatók. Az eltelt idővel együtt járó szükségszerű eutrofizáció miatt jellemző rájuk a gazdag vízi növényzet (nád, gyékény, sás), amely kiváló költőhelyet jelent számos madárfajnak.

Ezeknek az extenzív módon hasznosított mesterséges élőhelyeknek a természetvédelmi jelentősége kiemelkedő, ezért korán bekerültek a védett területek közé, illetve a kiemelkedő jelentőséggel bíró vizes területek védelmét célzó nemzetközi egyezmények hatálya alá is (Ramsar 1971). Nagy ré-

szűk, országosan mintegy 16 000 hektár, a NATURA 2000 hálózatnak is része.

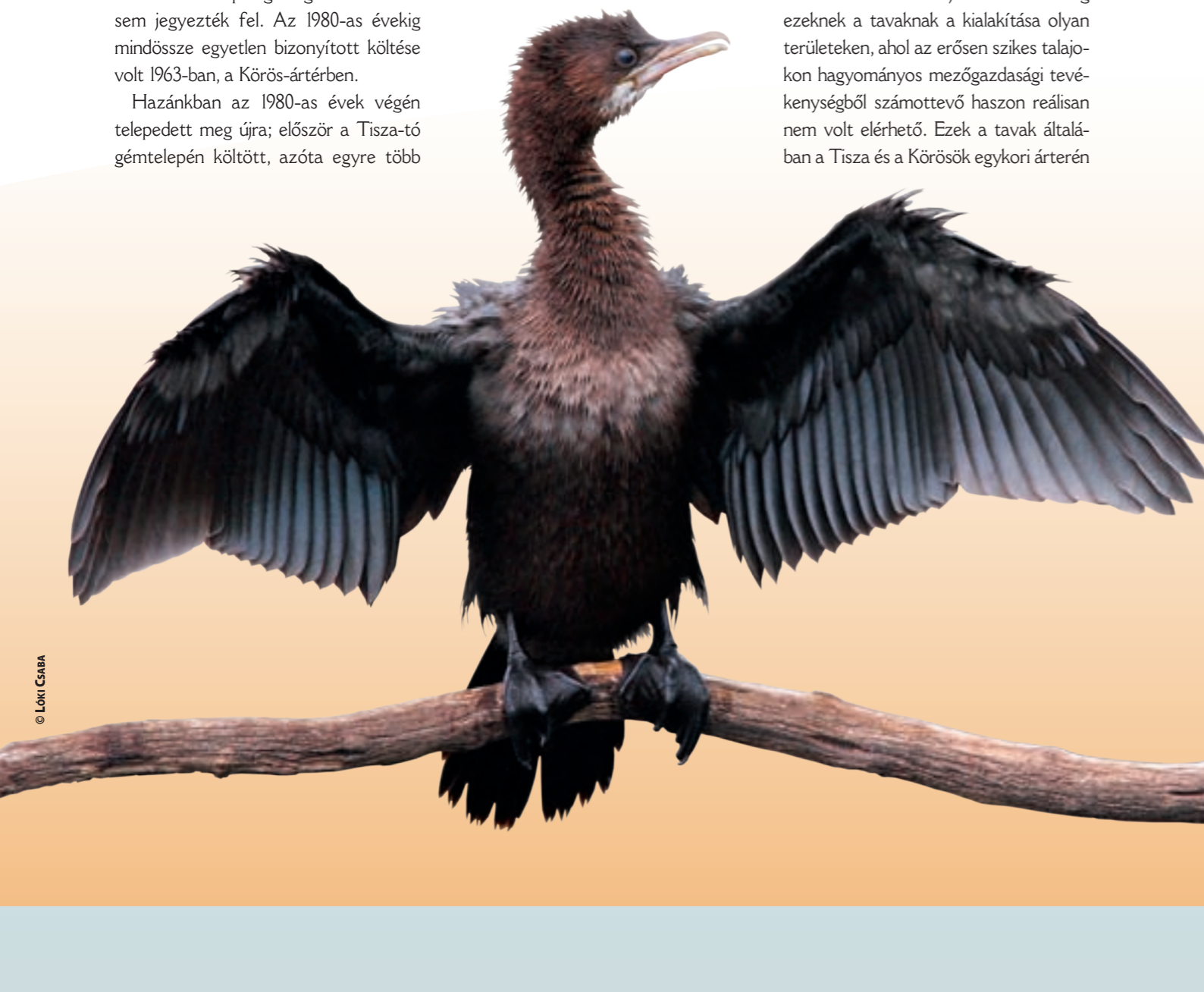
A tavakon gazdálkodók és az állami természetvédelem érdekei között meglévő, néha rendkívül kényes egyensúly általában akkor alakul konfliktushelyzetté, amikor valamely halévő madárfaj jelenléte hangsúlyozottá válik. A kis kárókatona azonban – éles ellentétben az Európa-szerte éles vitákat generáló nagyobbik rokonával – nem kizárólag halakkal táplálkozik. Kis mérete miatt a haltáplálék mellett különböző apróbb szervezeteket: férgeket, rovarokat is fogyaszt, egyes időszakokban zsákmánylistájának jelentős részét képezik a kételtűek és lárváik. Ez a kis kárókatona természetes élőhelyein nem jelenthet túlságosan nagy gondot, de az extenzív haltenyésztési technológia esetében jelentős konfliktusforrás lehet, mivel a tavaszi kihelyezésű halivadékban a költőállomány adott esetben nagy pusztítást tud végezni.

A másik problémát a faj életmódjának radikális megváltozása jelenti. A történelmi költőállomány rövidtávú vonulóként szeptember végén, október elején a Földközi-tenger keleti részére vonult el, és ott telelt át. Azonban a 2000-es évek-

től fokozatosan megfigyelhető, hogy a Magyarországon költő kis kárókatona ugyan elhagyja szeptember végén a költőhelyüket (Hortobágyi-halastó), azonban ahelyett,

hogy a Földközi-tengerhez vonulnának, a Kárpát-medencében maradnak, a Dél-Magyarországon található halastavakon próbálnak áttelelni. Ez a folyamat a szegedi Fehér-tó és a Szegedi-Fertő térségében a legfeltűnőbb, ahol a Tisza mellett fekvő, mintegy 2000 hektáros halastórendszeren telelő madarak száma a rendszeres monitoring alapján radikálisan emelkedett az elmúlt öt év során. A 2007-ben itt telelő, éjszakára az egyik tőegység nádasába húzódó madarak 300–400 egyedre tehető legmagasabb decemberi példányszáma 2011 decemberének közepére 4709-re emelkedett!

Mit jelent ez a területen gazdálkodó halászattal foglalkozó cégnek? A kis kárókatona a vízellátást biztosító csatornában tömegesen jelenlévő ezüstkársz fogyasztásával közvetve még hasznot is hoznak, hiszen az agresszív viselkedésű, invazív hal a tavakba jutva komoly táplálékkonkurenciát jelent a tenyésztett halfajoknak. Egyúttal azonban a teleltőmedencék profitot jelentő pontyivadékainak elfogyasztásával komoly károkat is okoznak, egyes esetekben a kihelyezett halak 50–80%-át is elfogyasztják. Bár a haszonkiesés ilyenkor csak két év múlva jelentkezik – ekkorra érik el a halak a piacképes méretet –, ha a folya-

© LÓTI CSABA

mat évről évre megismétlődik, a bevételkiesés is folyamatossá válik, ami állandó konfliktushelyzetet teremt a halgazdaságok és a természetvédelem között.

A gazdálkodók számára egyszerű megoldást jelentő kilövés és riasztás az uniós alapelvek (Madárvédelmi Irányelv) és a magyar jogszabályok miatt csak néhány fajnál (például sárgalábú sirály, kárókaton) lehetséges, a fokozottan védett kis kárókaton esetében azonban nem alkalmazható. A kis kárókaton folyamatos és látványos terjeszkedése miatt mindenképpen át kell gondolni, hogy milyen egyéb módszerekkel lehet mérsékelni, kiküszöbölni a faj halivadékokat érintő károkozását.

A KONFLIKTUS KEZELÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

A probléma madárbarát megoldásainak keresése azért kiemelkedően fontos, mert egy olyan fokozottan védett madárfajról van szó, amelynek hazai állománya ugyan növekszik, világállományának helyzete azonban kritikus. A legfontosabb feladat az extenzív haltenyésztési technológia olyan jellegű átalakítása, hogy az figyelembe vegye, kezelni tudja a területen átvonuló és telelő, nagy létszámú halevő madár jelenlétét. A szegedi Fehértavon, amelyet látványosan érint a telelési folyamat, a halgazdaság szakemberei az MME Csongrád Megyei Helyi csoportjának munkatársai segítségével végzett rendszeres monitoring mellett különböző módszereket próbálnak ki.

Telelők méretének megválasztása

A kis kárókatonák nagyobb csapatainak jól kiszámítható érkezése előtt az addig használt nagy, akár 40 hektáros tavak helyett viszonylag kicsi, 0,5–1 hektáros telelőmedencékbe helyezik ki a halivadékokat. Ezeket a kisebb vízfelületeket azután egyszerű módszer segítségével mentesítik a madaraktól: a tavakra merőlegesen, egymástól kb. 3–5 méteres távolságra kifeszített zsinórokra élénk színű zászlókat rögzítenek, amelyek a leszállást megelőzően hosszú siklást használó kis kárókatonákat elriasztják vagy megakadályozzák a leszállásban. A többi vízimadarat, így a szürke gémekeket, récéket és sirályokat ez a megoldás nem tartja vissza a leszállástól, de azok nem is jelentenek olyan mértékű potenciális veszélyforrást a mindössze 8–10 cm testhosszúságú ivadékokra.

Hosszabb ivadék-előnevelés

A másik technológiai változtatást az ivadékok hosszabb előnevelése, nagyobb testméret elérését követő kihelyezése jelenti. Mivel a kis kárókaton méretspecifikus halfogyasztó, azaz egy bizonyos méretnél (8–10 cm) nagyobb halakra már nem szívesen vadászik vagy nem is képes ezeket elejteni, ezzel a megoldással is csökkenthető az ivadékállományban okozott kár. A módszer azonban nem jelent teljes védelmet a halak számára, mert a zsákmányolási kísérletek során megsérült halak sebeinek gombás fertőzése akár az ivadék elhullását is okozhatja.

Tokody Béla

Táplálkozóterület kialakítása

A halgazdaság szakemberei egy csuka-nevelés számára fenntartott, 10 hektáros tóba több vagonnyi ezüstkárászt telepítettek, mintegy etetőtavat kialakítva a kis kárókatonák számára. A madarak ezt gyorsan megtalálták, és nemcsak nappali táplálkozóterületnek, de éjszakai zóhelynek is használták három hónapon keresztül. Előfordult, hogy napközben közel 3000 madár halászatott és pihent egyidejűleg a kis tavacsán.

Tavaszi ivadéktelepítés időzítése

A tavaszi kihelyezést a kis kárókatonák költőhelyekre vonulásához alkalmazkodva két héttel átütemezték, március közepén végezték el, amikor az addig nagy létszámban ide koncentrálódó telelő madarak visszatértek a fészkelőterületeikre.

Ezeknek a módszereknek, valamint a faj telelő csapatainak megfigyelésében rejlő ökoturisztikai lehetőségeknek az együttes alkalmazása segíthet oldani a gazdálkodóknál helyenként érzékelhető erős ellenségséget. Az MME által felkínált szakmai tanácsadás és pályázati együttműködés, a problémák megoldásának közös keresése hozzájárulhat ahhoz, hogy a gazdasági érdekeket is szolgáló mesterséges halastórendszerek továbbra is fontos szerepet tölthessenek be a fokozottan védett kis kárókatonák életében is.

Vadászó kis kárókatonák

Érdekes madármegkerülések

(2012. április–június)

A távcsővel, teleszkóppal leolvasható színes gyűrűk egyre szélesebb körű alkalmazásának és a digitális fényképezés elterjedésének köszönhetően a közepes és nagytestű madárfajoknál ugrásszerűen emelkedik a visszafogási adatok száma. Az Internet kínálta gyors kommunikáció segítségével nemcsak a külföldi megfigyelőktől, de a nemzeti madárgyűrzési központoktól is órák, nemritkán percek alatt megkapjuk az információkat.

Bütykös hattyú (*Cygnus olor*)

Idén is többször megfigyelték a Fertőn a jelenleg legidősebb hazai gyűrűs bütykös hattyút, amelyet 1999-ben öreg madárként jelöltek (Fodor András) ugyanitt. Akkor alumínium és színes (sárga) lábgyűrűt is kapott. 2010-ben a horvátországi Varasdon visszafogták, ekkor a régi kopott fémgyűrűjét újra cserélték. Sárga lábgyűrűje ekkorra már fehérré fakult, de 2011-ben a Fertőn ismét visszafogták, és egy sárga nyakgyűrűt is

© PELINGER ÁTILIA

raktak rá. Ezidáig összesen 35 megkerülését regisztráltuk, ebből hat alkalommal Horvátországból jelentették a madarat. Egy másik idős hattyút is azonosítottak idén nyáron a Balatonon. Ezt a madarat 1997 telén jelölték Horvátországból. 1997-ben és 1998-ban visszafogták a Balatonon, majd tavaly ősszel ismét kézre került (Szinai Péter), ekkor új fémgyűrűt és sárga nyakgyűrűt kapott. Jelenleg ez a legidősebb külföldön jelölt és itthon leolvasott bütykös hattyú az adatbankban.

Törpegém (*Ixobrychus minutus*)

Egy 2005-ben a Kolon-tavi Madárvártán jelölt (Lóránt Miklós) törpegém került meg idén májusban legyengült állapotban Lengyelországban (a madár később el is pusztult). Ez eddig a legészakibb, egyben az első lengyelországi megkerülése a fajnak a hazai adatbankban. 1951–2011 között 4926 törpegémet jelöltek Magyarországon, közülük ezidáig mindössze kilenc került meg külföldön (Horvátországból, Maliból, Olaszországból, Romániából és a mostani Lengyelországból).

Kanalgém (*Platalea leucorodia*)

Júniusban Hollandiában figyelték meg egyik színes gyűrűs kanalgémünket, amit 2009-ben jelöltek a Rétszilasi-halastavon (Pigniczki Csaba). A hazai gyűrűs kanalgémek közül ez az első, amelyik a Kárpát-medencétől északra került meg. A 2003–2011 között színes gyűrűvel megjelölt 1043 kanalgém közül eddig 639 madár került meg, összesen 2653 alkalommal. A legtöbbször azonosított madár 36 esetben került szem elé.

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*)

Barcánfalvi Péter költésben olvasta le egy hazai gyűrűs rétisaspár mindkét tagját Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Ez az

© HADARICS TIHOR

első ilyen azonosított rétisaspár Magyarországon. Az egyik madarat 2004-ben Hajdúböszörmény környékén, párját 2006-ban Jászkeszénél jelölték. 2004–2011 között 391 rétisásfiókára került szegecses fekete-zöld gyűrű, ezek közül ezidáig 87 (21,9%) került meg. Ebből 71 példánynak olvasták le a gyűrűjét, összesen 128 alkalommal, a többi sérülten vagy elpusztulva került kézre.

Halászsas (*Pandion haliaetus*)

Április 10-én lefényképeztek (Kalotás Zsolt) egy gyűrűs halászsast a szegedi Fehér-tavon. A gyűrű felirata és sorszáma leolvasható volt a képről, így az egyedi azonosítás sikeres volt. A madarat 2001-ben fiókaként jelölték Finnország keleti részén. Jelenleg ez a második legidősebb halászsas a hazai madárgyűrűzési adatbankban azok közül a madarak közül, amelyek éltek a megkerüléskor vagy friss tetemüket találták meg. Sok esetben a megtaláláskor a tetem már régi, néha a madárfaj sem határozható meg, ilyenkor sajnos a madarak életkorát nem tudjuk pontosan megállapítani. A hazai adatbankban a legidősebb, ismert korú halászsas is egy finn gyűrűs madár, azt 1973-ban jelölték és 1986-ban élve került kézre Baranya megyében (ké-

© KALOTÁS ZSOLT

sőbb szabadon engedték a madarat). Napjainkig 59 gyűrűs halászsas került meg Magyarországon: 37 finn, 20 svéd, két német és egy lett gyűrűs. Hat madár sérülten került meg, 52 madárnak a tetemét találták meg (37%-uk áramütés következtében pusztult el), amelyek közül 12 volt friss tetem. A mostani az első olyan halászsas-megkerülésünk, ahol a gyűrűszámot egy szabadon élő példányon olvasták le. Az EURING (European Union for Bird Ringing) honlapja (www.euring.org) alapján egyébként az eddigi legidősebb, gyűrűs halászsas 27 éves volt.

Erdei szalonka (*Scolopax rusticola*)

Márciusban Ják belterületén találtak egy elpusztult, tavaly decemberben jelölt, baszk gyűrűs (Aranzadi San Sebastian) erdei szalonkát. Ez az első baszk gyűrűs megkerülés a hazai madárgyűrűzési adatbankban.

© DOMJÁN ANDRÁS

Réti cankó (*Tringa glareola*)

Június végén egy olasz gyűrűs réti cankót fotóztak (Morvai Szilárd) a tápiószecsői halastavakon. A fémgyűrűről készült számtalan kép alapján a pontos szám is megállapítható volt. A madarat tavaly tavasszal jelölték Riminínél. Ez az első olasz gyűrűs, egyben az első szabadon azonosított réti cankó a hazai adatbankban. Eddig: cseh, finn, francia, lengyel, svéd és szlovák gyűrűs madarak kerültek meg itthon, összesen 25 példány. A hazai gyűrűsök (1951–2011: 4838 pld.) közül 11 került meg külföldön: Maliban, Szenegálban, Horvátországban, Olaszországban, Németországban, Mauritániában és Lengyelországban.

© MORVAI SZILÁRD

Szerecsensirály (*Larus melanocephalus*)

Idén már két alkalommal is azonosították (Domján András) a szegedi szeméttelen az a színes gyűrűs szerecsensirályt, amelyet 1996-ban gyűrűztek fiókaként Soponyán (Csihar László). 1999-ben a fehér-tavi Korom-szigeten visszafogták (Veprik Róbert), és alumíniumgyűrűjét acélgűrűre cserélték, valamint kapott egy új színes gyűrűt is. A madár 2011 nyarán ismét kézre került a szegedi szeméttelen (Domján András), és újra cserélték a megkopott, kifakult színes gyűrűt. Eddig összesen 10 alkalommal olvasták le ezt a madarat élete során: 1998-ban Olaszországban, 1999-ben a szegedi Fehér-tavon, 2002-ben Franciaországban, 2008-ban a Csaj-tavon, 2011-ben a szegedi

szeméttelen, majd Dél-Spanyolországban és idén ismét itthon. Jelenleg ez a legidősebb hazai gyűrűs szerecsensirály az adatbankunkban. Az EURING honlapja alapján egyébként 22 éves a legidősebb gyűrűs szerecsensirály.

Az 1994 és 2011 között Magyarországon piros műanyag gyűrűvel megjelölt 3126 szerecsensirály közül 1390 példányt azonosítottak eddig távcsöves, teleszkópos leolvással (44,5%), összesen 15 ezer (!) alkalommal. A legtöbbször azonosított madár 166 esetben került szem elé.

Májusban a Duna-deltában olvasták le (Michal Polakowski) egy madarat, amit 2007-ben Mexzikópustán jelöltek (Ferencki Márta). Ez a második megfigyelt hazai gyűrűs szerecsensirály Romániában. Sajnos a megfigyelők száma Kelet- és Délkelet-Európában sokkal kisebb, mint Nyugat-Európában, ami megmutatkozik a megfigyelések arányában is (K:Ny = 1:1825).

Dankasirály (*Larus ridibundus*)

Lettország déli részén, egy szeméttelen fotóztak le nyár elején egy hazai színes gyűrűs dankasirályt, amit idén februárban jelöltek a szegedi szeméttelen (Domján András). Ez az első megkerült, magyarországi színes gyűrűs dankasirály Lettországban.

Heringsirály (*Larus fuscus*)

Áprilisban a pusztazámori szeméttelen lefotóztak (Farkas Szabolcs) egy öreg, fehér gyűrűs heringsirályt. A madarat 2003-ban jelölték Finnországban. Jelenleg ez a madár a legidősebb heringsirály az adatbankban. Ezidáig összesen hat heringsirály-megkerülésünk van: négy finn és két svéd gyűrűs, amelyek közül kettő színes gyűrű leolvasásának eredménye.

© FARKAS SZABOLCS

Küszvágó csér (*Sterna hirundo*)

Májusban a Csaj-tavon olvasták le (Fodor András) egy zöld gyűrűs küszvágó csért. A madarat Izraelben jelölték idén május elején. Ez az első színes gyűrűs megkerülési adata a fajnak, egyben az első izraeli gyűrűs küszvágócsér-megkerülés az adatbankban. Korábban egy Csehországban és öt Ausztriában jelölt madár került meg Magyarországon. A hazai gyűrűzésűek közül ezidáig nyolc került meg külföldön: három Szerbiában,

© FODOR ANDRÁS

egy-egy madár pedig Bulgáriában, Görögországban, Mozambikban, a Dél-afrikai Köztársaságban és Ukrajnában.

Lappantyú (*Caprimulgus europaeus*)

Májusban a Kolon-tavi Madárvártán egy öreg hím lappantyút fogtak vissza (Sápi Tamás), amit 2003-ban jelöltek ugyanott, már akkor is öreg madárként. Ez jelenleg a legidősebb, hazai gyűrűs lappantyú. Az EURING honlapja alapján az eddigi legidősebb példány közel 12 éves volt.

© SÁPI TAMÁS

Cserregő nádiposzáta (*Acrocephalus scirpaceus*)

Áprilisban Jordániában (Azraq Wetland Reserve) visszafogták egy magyar gyűrűs cserregő nádiposzáát. Ez jelenleg a legkeletibb megkerülési adata a fajnak az adatbankban. A madarat 2011-ben jelölték a Dávod melletti Földvári-tavon (Mórocz Attila).

Karcza Zsolt

59 GYÜRÜZÖTT MADÁR A II. HATTYÚ ROAD SHOW-N

59 bütykös hattyút sikerült meggyűrűzni a Balaton köré szervezett, kétnapos Hattyú Road Show rendezvényen, amelyre a tavalyinál jóval többen, mintegy 750-en voltak kíváncsiak. Az eredetileg tervezett II helyett, 13 helyszínt látogattak meg az MME szakemberei, ahol Szinai Péter irányítása alatt terelték össze és fogták be a testes madarakat. 66 már jelölt madár számát olvasták le a strandolók segítségével, közülük 33-at meg sem kellett fogni, ugyanis gyűrűjük távcsővel vagy szabad szemmel is látható volt. Ez is bizonyítja, hogy a színesgyűrűs jelölés mennyivel hatékonyabb, mint a hagyományos fémgyűrűs. Három-

három madár érkezett Szerbiából és Horvátországból, illetve előkerült egy matuzsálemi korú madár is, amelyet 1996-os jelölése óta mindössze négy alkalommal sikerült azonosítani. A szép kort megért madár már több, mint egy éves volt, mikor Horvátországban, a magyar határhoz közel megjelölték, így könnyű kiszámolni, hogy jelenleg több, mint 17 éves. Ezzel ez a legöregebb bütykös hattyú a hazai adatbázisban. Balatonfűreden 63. alkalommal sikerült leolvasni egy madár nyakgyűrűjét. A számos adatból kiderült, hogy a 2005-ben a Balatonon jelölt állat a telet általában Horvátországban tölti, de 2009-ben kétszer regisztrálták jelenlétét csehországi vizeken is. A fűredi kikötőben egy, a territóriumát védő domináns gúnár nehezítette a gyűrűzők munkáját, amely nem engedte a kikötőközeleli partszakaszhoz a többi madarat. Ez a viselkedés gyakori a bütykös hattyúknál. Keszthelyen egy olyan madarat sikerült azonosítani, amely 2010 óta minden telet az Isonzó folyó deltatorkolatánál tölt; a hattyúról 14 adatot szolgáltattak eddig a megfigyelők. A most leolvasott hazai gyűrűs madarak közül mindössze tízet jelöltek a Balatonon kívül, többek között Dávodon, Fertőrákoson, Tápíóscsón, Nagymaroson, Szombathelyen és Agárdon.

TÖMEGES GYURGYALAGPUSZTÍTÁS

Mintegy 70 gyurgyalagot pusztítottak el ismeretlenek a harkányi homokbányában. A partfalba vájt, tojásokkal teli üregeket leveles faágakkal töltték be. Az MME Baranya Megyei Csoportja azonnal feljelentést tett az ügyben, a nyomozás jelenleg is folyik. A rendőrséggel közös helyszínelés során kiderült, hogy az elkövető 15 üreget zárt el, amelyből valószínűleg 10 lakott volt. A bűncselekmény akkor történt, amikor a gyurgyalagok még a tojásokon kotlottak, ezért az üregekben tartózkodó szülőmadarak is elpusztultak. A bányában már évtizedek óta fészkelnek gyurgyalagok. A művelés felhagyásakor, a terület rekultivációja során a bányatulajdonos a helyi csoport kérésére hagyott meg egy partfalszakaszt annak érdekében, hogy a madarak fészkelési lehetőségei ne szűnjenek meg. A legtöbb gyurgyalag (23 pár) 1999-ben költött itt.

A fokozottan védett madárfaj – amit a lakossági szavazás a 2013. év madarának jelölt – természetvédelmi értéke egyedenként 100 000 Ft. Az elkövető tettével hozzávetőleg 7 millió forintos kárt okozott.

I. NAGYHALÁSZI GÓLYAFESZTIVÁL

Változatos programokkal, vetélkedőkkel és gólyagyűrűzéssel várta az érdeklődőket az I. Nagyhalászi Gólyafesztivál idén júniusban. Nagyhalász egy hatezer lelkes város Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a templomtornyára szerelt webkamera képét mégis 140 ország négy millió látogatója kísérte figyelemmel az elmúlt években. Itt fészkel ugyanis a Halász fehérgólya család. A település öt fészken összesen 11 fiókát jelöltek meg az MME szakemberei a kétnapos fesztivál alatt.

A rendezvényt gólyalábasok felvonulása nyitotta, amelyen egy három méter magas gólyafigura is részt vett. A számos program között volt íjászat, arcfestés, gyöngyfűzés és természetesen az MME is képviseltette magát bolti termékeivel és madárbarát kerti tanácsadással. A gyerekek több versenyszámban is kipróbálhatták tudásukat és ügyességüket. A vers- és prózamondó vetélkedőtől kezdve, a kvízzel egybekötött kerékpárfutamon át az ügyességi versenyekig és labdajátékokig volt miből válogatni a két nap alatt. A rendezvény a „Magyarország Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013” keretében, az Európai Unió Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásával valósulhatott meg.

Csipogó

Kedves Gyerekek!

Simogatta meg már az arcotokat egy finom, puha madártoll?
És azt tudjátok-e, melyik madárnak van több, mint 25 000 tolla?
Őszi számunkban a madarak tollairól olvashatsz sok érdekességet!

Schmidt Emese,
a Csipogó szerkesztője

Teszteld éleslátásodat! Hány darab tollat látsz a képen?

Mérféltés: 15 db

Tudtad, hogy a tollaslabdát régen madártollakból készítették, és hogy a ludak pehelytollából manapság is paplant, párnát, sőt, kabátokat is készítenek, az íráshoz pedig szintén madártollat használtak?

Végig a kezdedbe egy evezőtollat: ugye, milyen könnyű, rugalmas és mégis erős? Ugyanabból az anyagból „készült”, mint az emberek körme! Láthatod, hogy a toll sok ágból épül fel. Húzd szét óvatosan középtájt, majd simítással tüntesd el a nyílást – a tollágak az apró horgoknak (sugarak) köszönhetően újra összekapcsolódnak.

Ez a szerkezet a vízcseppeket is kiválóan lepergeti a tollazatról. A teljes vízhatlanságot azonban a farkunk alatt található, úgynevezett farktömirigy váladéka adja. Ezt a zsíros anyagot a tollászkodás során kenjük csőrünkkel a tollakra. Naponta többször is tollászkodunk, elrendezzük a zilált tollakat és az élősködőktől is megszabadítjuk magunkat.

A tollászkodás mellett sokunk szeret porfürdőzni, míg mások vízfürdőznek, illetve napfürdőznek, hangyabolyba fekszenek, sőt, egyesek a füst fölé tartva szárnyukat szó szerint kifüstölik a élősködőket.

PEHELYTOLLAK
Közvetlenül a testfelszínre fedik, ágaik puhán szétterülnek, színük általában fehér. Melegen tartják a madarat, a repülésben nem vesznek részt.

FEDŐTOLLAK
A pehelytollak felett helyezkednek el. Védik és beborítják a testfelszín pehelytollait, lepergetik a vizet, hozzájárulnak a hőszigeteléshez, megadják a madár színét és mintázatát, áramvonalassá teszik a testet.

MÓDOSULT TOLLAK
például a dísztollak, a csőr tövének sertetollai.

EVEZŐ- ÉS KORMÁNYTOLLAK
A szárny és a fark tollainak elsődlegesen a repülésben van szerepük, de változatos színükkel és alakjukkal a madár külső megjelenését is befolyásolják.

Tudtad, hogy a vöcsökfélék rendszeresen esznek tollat is a halszájkák elleni védelem miatt? A hal és a tollak emészthetetlen maradványait egy gombóban, úgynevezett köpetben öklendezik vissza.

Csapkodj erőteljesen mindkét kezdeddel, majd ezt végezd el újra egy-egy füzetrel a kezdedben. Érezheted a megnövekedett légellenállást. Ahhoz, hogy a madár a levegőbe emelkedjen és ott is maradjon, ezt le kell győznie. Mindehhez a szárny különleges felületére és alakjára van szükség.

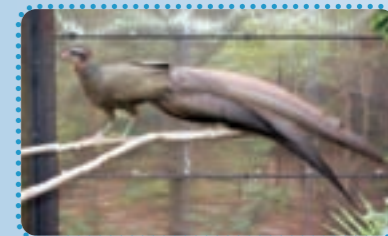
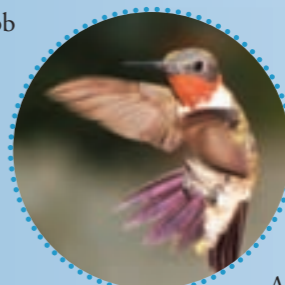

TOLL-OLIMPIA

A legtöbb tollat a kis hattyún számolták össze: 25 216 db-ot!

A legkevesebb tollat a tüzesstorkú kolibrin számolták meg: 940 db-ot.

A vadon élő madarak közül a leghosszabb tolla a gyöngyös fécánknak van, a farktollak hossza elérheti a 180 cm-t.

REJTVÉNY

A fekete gólya egyik evezőtollja 40 cm hosszú. Körülbelül egy év használat után kopik el annyira, hogy elhullajtja. Hány nap alatt növeszti meg az új tollát, ha az minden nap fél cm-t nő?

A. 30 nap alatt B. 40 nap alatt C. 80 nap alatt

A helyes megfejtés betűjelét küldd be az MME címére: Budapest, 1121 Költő utca 21., vagy e-mailen a csipogo@mme.hu címre a postacímekkel együtt.

Nyári számunk helyes megfejtése:

1. C. széncinege
2. A. parlagisas fiókák
3. B. tűzokcsibék

A szerencsés nyertesek:
Vincze Máté, Salgótarján;
Göncz Bertalan, Budapest;
Urbán Soma, Mezőtúr.

Gratulálunk!
Nyereményük egy Sivatagi show című DVD.

CSŐRMÍVES

Madárverseny

Készíts pajtásoddal vagy testvéreddel zsinóron repülő madarakat a képek alapján! Jó szórakozást kívánunk a versenyztetéshez!

Eszközök és anyagok:
műanyag pohár, színes madártoll, mozgó babaszemek, szívószál, cellux, erős folyékony ragasztó, olló, narancssárga karton, fonál (hímzőfonálon repültek a leggyorsabban).

1.

Vágjátok ki a csórt kartonpapírból, majd ragasszátok a szemet és a csórt a pohár aljára.

2.

Vágjátok a szívószálat olyan méretre, hogy kicsit túllógjon a felállított pohár peremén - különben akadna benne a cérna -, majd ragasszátok fel széles celluxszal a madár hátára.

3.

Ragasszátok a színes tollakból szárnyat, farkat, bóbítát.

4.

Fűzzétek át a fonalat a szívószálon, majd rögzítsétek két pont közé (akár két székre) a felfűzött madárkákkkal.

Indulhat a verseny!

Köszönjük szépen Varga Kingának, hogy rendelkezésre bocsátotta családi fotóit Csőrmíves rovatunkhoz!

Ha érdekelnek további kreatív kézműves játékaik, keressétek fel blogját:

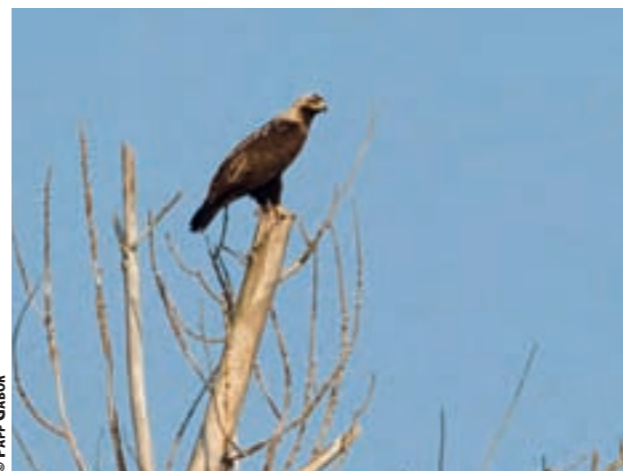
csiribiri4.blogspot.hu

REKORDER PARLAGI SAS

Már 12 országot járt be az a jeladóval felszerelt parlagi sas, amely azzal vált ismertté a tavalyi év folyamán, hogy pár napos korában ismeretlen tettesek kilopták egy Heves megyei fészekből. A Panni névre keresztelt madár június közepe óta az osztrák, cseh, szlovák és magyar határvidéken kóborol, várhatóan csak 2013 és 2015 között foglal fészket először. Az MME szakemberei kíváncsian várják, hogy ezt a régiót választja-e végső lakhelyül vagy máshol foglal territóriumot. Ausztria ezen keleti határszakaszához közel szélérőműparkot terveznek, ami más fajok mellett a parlagi sasokat is veszélyeztetheti.

A hazánkban eddig műholdas jeladóval megjelölt parlagi sasok közül ez a madár szolgáltatta messze a legtöbb adatot. Jeladója 2560 GPS-

© PAPP GÁBOR

pontosságú rekordot vett fel, ami felbecsülhetetlen érték a faj védelme szempontjából. Panni átlagos repülési magassága 470 méter a tengerszint felett, a Kárpátok hegyláncon átkelve 2530 méter magasan is járt már.

Pannit, miután kalandos úton visszazerezték elrablójától, négyhetes korában tették vissza egy jászági fészekbe a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság és az MME szakemberei, majd nyolchetes korában – egy igazi és egy mostohatestvérével együtt – kapta meg jeladóját. A másik két madár sajnos nem volt olyan szerencsés, mint ő. Tiszavirág, Panni szintén elrabolt és eladott testvére, a kirepülés után néhány héttel ismeretlen okból elpusztult, tetemét a fészektől 30 km-re találták meg. Bobák, a jászági saspár egyetlen eredeti fiókája, amely mellé visszavadászták céljából betették Pannit és Tiszavirágot, szintén sok területet bejárt, elsősorban Dél-Magyarországon, de megfordult Szerbiában és Romániában is. Idén januárban a román határtól 2 km-re mérgezték meg Békés megyében.

© HORVÁTH MÁRTON

MADARÁSZ ÖKO-TÚRÁK AZ MME SZERVEZÉSÉBEN

Madármegfigyelések, erdei séták, ritka fajok, védett területek...

Az MME az ország legérdekesebb tájaira hívja a kirándulni vágyókat! Az egyedi kirándulások kis és nagy csoportok számára egyaránt elérhetőek, a túrák kombinálhatóak.

Területenként választhatóak az útvonalak az egyéni érdeklődés és az évszakok változatossága szerint, így a hegyvidéki madarakat és a pusztai fajokat is megismerhetik a túrázók. Túráink során nem csak érdekes madárfajokat, élőhelyeket ismerhet meg a látogató, hanem betekintést kaphat az MME munkájába is, amivel óvjuk hazánk veszélyeztetett madárfajait és azok élőhelyeit.

A programokról részletes információ található honlapunkon:
www.mme.hu > Támogatás > Öko-túrák

Jelentkezés és további információ:
Fatér Imre, ökotúra-vezető és szervező
Telefon: 06-30/445-6856
E-mail cím: birding@mme.hu

Dr. Sterbetz István, a Madártani Intézet volt igazgatóhelyettese 2012. május 18-án, életének 88. évében hunyt el. Gazdag életművéről az MME honlap: www.mme.hu > Hírek > Archívum (2012. június 17.) rovatában olvashatnak.

Dr. Sterbetz Istvánra emlékezem

Az Ócsa felé tartó vonaton találkoztunk először, valamikor az ötvenes évek elején. Ő lépett hozzám, látta a gumicsizmát, a nyakamban lógó távcsőtokot, leült mellém, bemutatkozottunk, és beszélgetni kezdtünk. Barátságunk ebben a vasúti kocsiban és az ócsai turjánon kezdődött. Hamarosan kiderült, hogy Pistát elsősorban a vízivad, a tűzok, a gémfélék és a partimadarak érdeklik, én viszont mindig az énekeseket szerettem, így aztán jól kiegészítettük egymást. Ettől kezdve gyakran jártuk együtt a turjánt, majd később, különösen a tavaszi és a késő nyári, őszi időszakban Apaj-pusztát. Volt úgy, hogy több egymást követő hétvégén ott madarászunk.

Általában a dömsödi állomáson szálltunk le a vonatról, de néha Kiskunlacházáról indulva vágunk át a legelőkön. Ez nem volt éppen veszélytelen, mert akkoriban szovjet katonai repülőtér volt a közelben, és ha távcsövekkel, Pista a teleobjektívvel egy őrjáráttal találkozunk, bajba kerülhetünk volna. De szerencsésen megúsztuk. Apaj akkoriban egészen más volt. A nyár végén hatalmas szikfoltok fehérlettek a legelőn, rajtuk széki lilék szaladgáltak, de sok megfigyelnivalót kínáltak a rizsföldek és a halastavak is. Nem tudom, sikk volt, vagy egyszerűen csak fiatalok voltunk, de soha nem vitünk vizet magunkkal. A kora reggeli vonattal érkeztünk, egész nap bolyongtunk

a júliusi, augusztusi kánikulában, néha a csatornák vizében hűtöttük le magunkat. Mire estefelé az állomásra mentünk, a szánk már teljesen kiszáradt. Nem törődünk vele, nevettünk és viccelődünk. Tudsz még fütyülni? – kérdegettük egymástól. Az állomásra érve aztán úgy ittuk a fali csapból folyó langyos vizet, mint a nektárt. Mindkettőnk célja a Madártani Intézet volt. Pista előbb, én valamivel később kerültem a Garas utca 14-be. Még idejében, mert az Intézet ott volt utoljára kutatóintézet. Pista sokat segített nekem a fényképezőgéppel. A baglyok táplálékvizsgálatával foglalkozva határozókönyvet írtam, de a köpetek-

ből előkerült apró koponyákról, mandibulákról és a fogak rágófelületeiről természetesen képek kellettek. Szegény Pista sokat kínlódott a szokatlan feladattal, de végül nagyon jó felvételeket készített. Könnyebb dolga volt, amikor a kékbegy-monográfiát írtam és fiókákat neveltem, melyeket a különböző fejlődési stádiumokban kellett megörökíteni.

Pista akkoriban a kis kócsag-ról szóló könyvéhez gyűjtötte az anyagot, és gyakran járt a saséri gémtelenen, ahol a kis kócsagok mellett üstökös-gémek, bakcsók és szürke gémek költöttek. Útjaira néhányszor én is elkísértem. Nagyszerű kirándulások voltak. Az éjszakai vonatról hajnalban szálltunk át Szegeden, és így érkeztünk a Vajhát nevű megállóhoz. Onnan már földút vezetett a Tiszához. A partra érve Pista elkialtotta magát: – Gyeeeeere bele! Mire Bakos bácsi, a révész ladikkal értünk jött. Beledobáltuk a hátizsákot, a ruhánkat és a ladik mellett úszva értünk a Sasérbe. Ott hamarjában felvertük a sátrat, aztán indultunk az árterbe. A fák koronájában épült fészkekben ülő fiókák ketyegő hangjai fogadtak, de a talajt borító, fehérre meszelt szeder-szőnyegben mindig akadt egykét, talán a széltől levert, már csaknem repülő fióka, ezeket megfogtuk és meggyűrűztük. Amikor a telepet bejárva izzadtan, szutykosan, szúnyogoktól és böglyöktől összecsiszpve kijöttünk az erdőből, versenyt futottunk a folyóhoz. Nagyszerű érzés volt elmerülni a hűs hullámokban. Ha szomszások voltunk, alábuktunk és úgy kortyoltunk a kitudnó folyóvízből. Egy alkalommal német vendégekkel jártunk a Sasérben. Nagy szemeket meresztettek, amikor azt látták, hogy a folyóból iszunk. Az első nap még elgyalogoltak a néhány kilométernyire lévő artézi kúthoz, de másnap már

ők is a Tisza vizét itták. Soha nem lett baja senkinek sem. Pista szerette volna megszámolni a kiskócsag-párokat, de ez napközben lehetetlennek bizonyult: a madarak etettek, és ingajáratban repültek a telep és a rizsföldek között. Az egyetlen lehetőség a hajnali kihúzás volt. Még sötét volt,

amikor beültünk a part mentén ringatózó ladikba, és jegyzetfüzettel a kezünkben vártuk a madarakat. Amilyen meleg volt napközben, olyan hűvös volt a hajnal a folyó mellett, néha ugyancsak vacogtunk. A kócsagok pirkadatkor indultak kis csoportokban, így már könnyű volt számba venni őket. A számlálást több egymást követő hajnalban megismételtük, hogy minél biztosabb képet kapjunk a párok számáról. A délutánt Pista újra a gémtelenen töltötte, én a csonkolt fűzek között akkoriban még gyakori kerti rozsdafarkúakat figyeltem. Este szalonnát sütöttünk és a naplót körmöltük a tűz fényénél. A füst alá húzódom, mert néha rengeteg volt a szúnyog. Akkoriban bukkant fel egy pásztorgém a Sasérben. Pista, nem tudom már, miért, a Hódmezővásárhelyi Múzeumban éjszakázott, és amikor hajnalban észrevettem a madarat, egy Bakos bácsitól kölcsönkért biciklivel bekerekedtem a városba. Pistát éppen borotválkozás közben találtam. Soha nem felejttem el az arcát, amikor meghallotta, hogy pásztorgém van a Sasérben. Nyomban abbahagyta a borotválkozást, letörölte a habot az arcáról, biciklit kért és siettünk vissza a Tiszához, ahol sikerült meglátni a ritka madarat. Néha előveszem a régi naplót, olvasgatom a tűz fényénél írt kusza sorokat és emlékezem. Visszaköszön a rég elszállt fiatalság, és életre kelnek a régi madarászélmények. Csak be kell csuknom a szemem, és újra ott vagyok a Sasérben, járjuk az árteret, halljuk a fiókák ketyegését, úszunk a Tiszában, és esténként szalonnát sütünk a tábortűznél. Amikor becsukom a naplót, mindig sóhajtok egyet. Szép volt, de nagyon rég volt.

Schmidt Egon

© STERBETZ ISTVÁN HOZZÁJÁRULÁSÁVAL

A fehérkarmú vércse

Hím fehérkarmú vércse

A világon 237 ragadozómadár-faj él, melyek közül 45 tartozik a sólymok közé. Ebbe az alcsaládba soroljuk a legkisebb testű ragadozómadarat, az indonéz verébsólymot (*Microhierax fringillarius*), melynek testsúlya mindössze 28–55 gramm, azaz a kisebb hímek nagyjából egy erdei pinttyel, míg a nagyobb tojók egy kisebb testű megyvágóval azonos súlyúak.

SÓLYOM VAGY VÉRCSE?

A sólyomfélék meglehetősen hasonló testalkatú madarak, színezetük azonban fajoként nagyon eltérő lehet. Közülük tíz faj vöröses alapszínű, azaz a vörös vércséhez eléggé hasonló. Ezek egyike a hazánkból kipusztult fehérkarmú vércse. A vércse elkülönítés ugyanakkor a rendszertanban nem létezik, mivel valamennyi

A legsúlyosabb ragadozómadár a kaliforniai kondor (*Gymnogyps californianus*), amely akár 14 kilogrammos is lehet.

sólyomféle egységesen a *Falco* nembe tartozik. A latinhoz hasonlóan a német nyelv sem használ a vércsére külön kifejezést, az angol viszont – a magyarhoz hasonlóan – a vércsüket (Kestrel) és a sólymokat (Fal-

con) elkülöníti, de ez nemzetközileg nem egységes elvek alapján történik, például a mi kék vércsénk angol neve Red-footed Falcon, azaz az angolok nem vércsének, hanem sólyomnak nevezik.

TELEPESEN FÉSZKELŐ RAGADOZÓK

A sólyomfélékhez tartozó madarak közül néhány faj telepesen fészkel. Ez nem azt jelenti, hogy ne fordulnának elő egyesével fészkelő (szoliter) párok, de ha tehetik, kolóniát alkotnak. Európában – különösen nálunk – a kék vércse néha többszáz páros telepeket alkot. Mivel egyetlen sólyomféle sem épít fészket, ezt úgy tehetik meg, hogy a vetési varjú fészektelepeit foglalják el azok fiókáinak kirepülése után, illetve újabban a részükre – lehetőleg csoportosan – kihelyezett fészkelőládákban költenek. Hasonlóan telepesen fészkel a nálunk nagyon ritkán előkerülő Eleonóra-sólyom (*Falco eleonora*), mely elsősorban a Földközi-tenger lakatlan szigeteinek szikláin költ.

Fehérkarmú vércse élőhelye Törökországban

Ernek a fajnak azonban nincs szüksége sem más fajok fészkére, sem mesterséges alkalmosságokra, mert ezek nélkül is biztosítva vannak a teles költés feltételei a sziklaüregekben.

Az Eleonóra-sólyom a legkésőbb költő ragadozómadár a régiókban, fiókanevelését az énekesmadarak őszi vonulására időzíti. Mivel ilyenkor fő zsákmányát a főleg éjszaka és szürkületben repülő madarak képezik, a faj képes az esti és kora reggeli rossz látási viszonyok mellett is vadászni.

A fehérkarmú vércse egy harmadik útját választotta a csoportos fészkelésnek, ez a faj ugyanis az emberi településeken alakítja ki kolóniáit. Gondolhatnánk, hogy háborítatlan épületeket választ erre a célra, de ez többnyire nem így van. Persze erre is van példa, hiszen rendszeres fészkelőhelyei a templomtornyok és a katedrálisok, de többnyire lakóépületek olyan részeit választja, ahol nem háborgatják. A törökországi Közép-Anatóliában például a lapostetőjű vályogházak kéményeiben, a tetőszerkezet zugaiban, néhány méterre az emberektől költ, Macedóniában pedig

leggyakrabban a kis falvakban, az épületek kívülről megközelíthető padlásterreit választja fészkelőhelyül. Az egyik ilyen falubeli telepén egy ház bejárati ajtaja előtt álló fán, mintegy öt méter magasan a szarka is fészkel, a padláson pedig kuvik költött, jelezvén, hogy az ott lakók és a madarak harmóniában élnek egymás mellett. A füves területeken álló sziklákon is megtelepszik. Egy-egy telepe 5–30 párból áll, de ismert olyan is, ahol 250 pár költött. Ritkán más fajok, elsősorban vörös vércse is csatlakozik a telepéhez.

A fehérkarmú vércse tojásait az épületek padlásterének padozatára rakja, kicsit szétkaparva az ilyen helyeken gyakran meglévő törmeléket. Az sem ritka azonban, hogy az éveken keresztül használt fészkelőhelyen olyan mennyiségű köpete halmozódik fel, hogy azokban alakítja ki a fészekmélyedést. Fészkelja 2–6, leggyakrabban 3–5 tojásból áll, melyek színezete tipikus vércsetojás, azaz a barnászöld minden lehetséges árnyalata megtalálható a különböző fészkekben. A tojásokon mindkét szülőmadár kotlik. A kotlás 25–28 napig tart. A fiókák általában 28 napos korukban hagyják

el a fészket, de a szülők ezt követően még további 10–12 napig továbbtaplálják őket. A fészek elhagyása után 6–8 hét múlva a szülőkkel együtt vonulnak el.

ELTERJEDÉSI TERÜLETE ÉS VONULÁSI VISELKEDÉSE

A fehérkarmú vércse elterjedési területének nagy része Európában van. Költőterülete Dél-Franciaországtól Portugálián, Spanyolországon, Görögországon, Kis-Ázsián, Iránon, Mongólián keresztül egészen Észak-Kínáig tart. Északnyugat-Afrikában is fészkel. Vonuló madár, amely a telet Afrikában, a Szaharától délre eső területeken tölti. Az ázsiai

Fészket elhagyó hím fehérkarmú vércse

fészkelők hosszú – 11 000 km-es – vonulási útvonalon keresztül érik el kelet-, illetve dél-afrikai telelőterületeiket. Mivel a telelőhelyeken a védelmi intézkedések csak akkor valósíthatók meg, ha azokat pontosan ismerjük, a francia és a svájci BirdLife partnerszervezetek Nyugat-Afrikában kutatásba kezdtek a telelőterületek felderítésére. 2007 januárjában Szenegálban, a Saloum folyó egy kis szigetén felfedezték a térség legjelentősebb telelőterületét, ahol egy fél hektárnyi területen 28 000 fehérkarmú vércse és 30 000 fecskéánya (*Chelictinia riocourii*) éjszakázik rendszeresen. Napközben a vércsék a környező legelőkön sáskákra vadásznak. Az ilyen vonulási és telelési éjszakázó helyek különösen veszélyeztetettek, hiszen ezeken a nagy állomány-sűrűség miatt a legkisebb negatív hatás is koncentráltan jelentkezik. Ugyanakkor ezek kis kiterjedése kedvező lehetőséget is kínál a hatékony védelem biztosítására. Törökországban az őszi vonulás előtt hasonló viselkedésüket figyeltük

Magyarországon is részünk lehet ilyen gyülekező ragadozómadár-csapatok megfigyelésének élményében. Az őszi vonulásra készülődő kék vércsék az ország több pontján is közös éjszakázóhelyeket használnak, egy-egy helyen akár több száz, néha ezernél is több madár figyelhető meg. Aki szeretne részt venni egy ilyen megfigyelési programon, az a honlapunkon tájékozódhat: www.mme.hu > Támogatás > Öko-túrák > Túrák > A Jászság és a Tápíóság

meg. Egy Ankarához közeli településen, az iskolaudvaron álló nyárfákon 150 együtt éjszakázó fehérkarmú vércsét láttunk.

A szomszédos Ausztriában gyűrűzött madarak Olaszországban, Tunéziában és Kréta szigetén kerültek meg. Az őszi vonulás során megszakítás nélkül és nagy magasságban szelik át a Földközi-tengert és a Szaharát, több, mint 2000 km-t megtéve. Tavasszal viszont alacsonyan repülve, nagy csapatokban térnek vissza a költőhelyükre. Spanyolország déli részén az öreg madarak egy része áttelel.

ÉLŐHELYIGÉNY ÉS TÁPLÁLKOZÁS

A fehérkarmú vércse a száraz, meleg vagy nagyon meleg hőmérsékletű régiók: félsivatagok, szavannák, más füves területek, nyílt

térségek lakója. Elsősorban rovarokkal, főleg szöcskékkal, sáskákkal táplálkozik, de jelentős számú bogarat is zsák-

mányol, alkalmilag pedig apró gerinceseket: gyíkokat és kisméltókat is fog. Afrikai telelőhelyein szárnyas természetekre és hangyákra is vadászik.

A FAJ VÉDELMI HELYZETE

A fehérkarmú vércse Magyarországon a múltban is csak kisszámú fészkelő volt. Chernel István máig nagyra becsült remekművében, a *Magyarország madarai*-ban a Vas megyei Tömördről – ahol a Tömördi Madárvárta található – mint költő madarat említi. A későbbiekben a Dunántúl több pontján, de a Tiszántúlon, például Makón is találtak fészkeit. Az 1980-as években többször megfigyelték a Hortobágy térségében, 1990-ben pedig költését is feltételezték. A www.birding.hu adatbázisa szerint a fajnak az utóbbi évtizedben csak néhány alföldi előfordulása volt: 2006-ban egyszer láttak egy példányt, 2007-ben hétszer figyelték meg ugyanazt az egy, illetve két egyedet, legutóbb pedig 2009-ben fordult elő nálunk, egy kivételével a vonulás előtti kóborlási időszakban.

Magyarországi kipusztulásának pontos okát nem ismerjük, azt azonban tudjuk, hogy a XX. század közepéig még Ausztriában és Csehországban is költött, mára költőfajként ezekből az országokból is eltűnt. A madár a dél-európai költőterületein is nagymértékű állománycsökkenést szenvedett el az 1970–1990 közötti időszakban, majd az 1990-es években a globálisan veszélyeztetett fajok közé sorolták. Fogyatkozásának mértékére jellemző, hogy 1960-ban Spanyolországban 100 000 páros állománya fészkel, ami 1980-ra 20 000–50 000 párra csökkent. A mélypont 1989-ben volt, amikor már csak 4000–5000 pár fészkel. Ezután lassú emelkedés kezdődött, és 1994-ben számuk már elérte a 8000 párt. Az 1990-es délnyugat-európai állományerősődésével szemben Délkelet-Európában a faj tovább fogyatkozott. Napjainkban európai állományát – beleértve a kis-ázsiai is – 25 000–42 000 pár közöttire becsülik. Ennek közel fele Spanyolországban költ, de jelentős az olaszországi, a törökországi és a görögországi állomány is. Hozzáink legközelebb Macedóniában

költ mintegy 1500–3000 pár. A szomszédos országokban, így Szlovéniában, Horvátországban már nincs állandó fészkelő populációja.

Állománya minden bizonnyal a DDT (rovarirtó szer) mértéktelen használata, majd betiltása után az újabb és újabb vegyszerek kontroll nélküli alkalmazása következtében fogyatkozott meg a XX. század végére. Ez a vegyszerhasználat összefüggő csökkenés azonban nem lehet magyarázata az előző század elején nálunk bekövetkezett megfogyatkozásának. Ráadásul akkoriban még hatalmas háziállatsordák legeltek országszerte, tehát a táplálék mennyiségének csökkenésével sem magyarázható eltűnésük, nem beszélve arról, hogy az alapvetően településeken költő madár fészkelőhely-választása sem lehetett korlátozó tényező.

A hazai állománycsökkenés legvalószínűbb magyarázata a faj perempopulációs helyzetéből adódik, amely szerint egy faj állományának fogyatkozása általában a fészkelőterület peremén kezdődik el. Az Európai Unió madárvédelmi irányelvében meghatározottak szerint a fehérkarmú vércse megőrzése érdekében azokban az országokban, ahol fészkel, kijelölték a fennmaradását szolgáló Natura 2000 területeket. Az afrikai telelőterületeken is intézkedések sorát, elsősorban területvédelmi beavatkozásokat foganatosítottak a védelmük érdekében. Azonban a fehérkarmú vércsét – sok más hasonló életmódot folytató madár-

Pihenő fehérkarmú vércsék

© HARASZTHY LÁSZLÓ

fajjal együtt – más civilizációs veszély is fenyegeti mind Európában, mind Afrikában. A repülő rovarokra vadászó ragadozómadarak (kék vércse, vörös vércse, fehérkarmú vércse és – ahol él – a kuhi is) gyakran ülnék fel a villany- vagy telefonvezetékekre, illetve ezek tartóoszlopaira. A szabad légvezetékek nem megfelelően kialakított oszlopfejein tömegesen érheti őket áramütés. Jól ismerjük ezt a problémát Magyarországról is. Tudjuk, hogy a hazai vörösvércse-állomány mennyit szenved még napjainkban is ettől a veszélytől, de a fehér gólya vagy a szalakóta pusztulási okai között is előkelő helyen szerepel az áramütés,

a kerecsensólyomról nem is beszélve. Európában már széles körű összefogás alakult ki a probléma kezelésére, amire EU-s források is rendelkezésre állnak. Magyarországon a legkritikusabb térségekben az elektromos légvezetékek földkábelrel történő kiváltása, például a Hortobágyon (a természetvédelmi mellett tájképvédelmi okból is), már megtörtént. Nemzetipark igazgatóságaink és egyesületünk is számos olyan pályázatot nyert, amelyekben a veszélyes oszlopok szigetelése volt az egyik vagy egyedüli cél. Ennek eredményeként napjainkra mintegy 50 000 oszlop szigetelése történt meg, és továbbiak vannak folyamatban. Ugyanez azonban nem mondható el például Törökországról, ahol magam is több áramütött fehérkarmú vércsét találtam, és tudjuk, hogy számos afrikai országban sem jobb a helyzet. A rétek, legelők felett alacsonyan suhanó vércsék gyakran keresztezik a közutakat, és ilyenkor nem ritka az ütközés miatti pusztulás sem. Ilyesmivel a hazai kékvércse-telepek közelében lévő utak mentén és Afrikában is találkozhatunk.

Mivel a faj hozzáink legközelebbi telepei majdnem ezer kilométerre vannak, az állományváltozás jelenlegi iránya alapján nem valószínű, hogy a fehérkarmú vércse a közeljövőben ismétetlen fészkelő madarunkká váljon.

Haraszthy László

Elütött kuhi

© HARASZTHY LÁSZLÓ

Búbos cinege (*Parus cristatus*) költése mesterséges fészekodúban

2011 februárjában a Nyugat-Mecsekben odútelepet létesítettem, nem titkolva a céllal, hogy az akkoriban itt telelő búbos cinegék költésére bírjam. A faj Baranya megyében meglehetősen ritka, a 2010–2011-es tél előtt csupán néhány szórványos, szintén téli megfigyelése volt a térségben. 2010 októberétől 2011 februárjáig azonban egy kisebb csapat folyamatosan a Nyugat-Mecsek Tájvédelmi Körzetben, egy mintegy ötektáros lucosban tartózkodott. A madarak csak a fenyvesben mozogtak, onnan ki sem mozdultak, a környező gyertyános-tölgyesben, illetve akácerdőben soha nem láttuk őket. A területre madáretetőt is kihelyeztem, ahova az egyik búbos cinege rá is szokott, ezt a példányt sikeresen meg is gyűrűztük (Madártávlat 2011/2.).

Ez az erős területhűség és folyamatos jelenlét adta az ötletet, hogy próbát tegyek a faj mesterséges odúkkal történő megtelepítésére. A 30-40 éves telepített erdőben a fák még nem érték el azt a vastagságot, hogy odúkészítésre alkalmasak legyenek, természetes odút nem is találtam. A búbos cinegék számára viszont vonzóak lehetnek a több helyen megtalálható, „lábon száradt”, kettőtört és kidőlt fák, a faj ugyanis előszeretettel rakja fészékét ezek korhadó üregeibe, törzsének tövébe.

A rendelkezésre álló faanyagból 11 darab „A” típusú odú készült, az alapanyag gyalulatlan fenyődeszka volt. Anyagtakarékosság miatt a rajzon látható módszert alkalmaztam, miszerint egy 135 cm-es deszkadarabot osztottam el a megfelelő oldalak szerint, így ebből maradék nélkül el tudtam készíteni egy odút. Ezért a szabvány méretektől helyenként el is tértem, a röpnílásokat 28 mm-esre fúrtam, de több esetben ezek is pár mm-rel nagyobbra sikerültek.

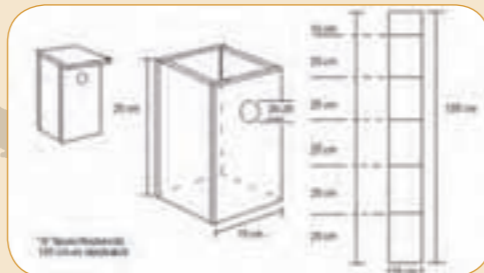
Az odúkat 2011 februárjában a területen egyenletesen elosztva, 1,5–2 m közötti magasságba a fatörzsek mellé, egy-egy oldalra felfüggesztve helyeztem ki. Az első évben az odúk többsége lakatlan

maradt, kettőben széncinegék költöttek. Egy 2011. május 18-i megfigyelés azonban bizonyította, hogy a búbos cinegék költöttek (Baranya megyében első alkalommal) a területen. Egy öreg madarat sikerült megfigyelnem, amint négy frissen kirepült fiókáját etette. Az igazi sikert azonban a 2012. év hozta. Egyrészt az odúkat is nagyobb arányban foglalták el a különböző fajok (szén-, kék cinege, mogyorós pele), másrészt a 2012. május 3-i ellenőrzés során az egyik odúban hét, már tollasodó, gyűrűzhető búboscinege-fiókát találtunk. Miközben a fiókkal foglalkoztunk a két szülő is előkerült. Egyik sem volt jelölt madár, ami azt jelenti, hogy nem a két évvel azelőtti télen gyűrűzött egyed költött le. A fiókák május első felében sikeresen kirepültek.

Az újabb meglepetést a 2012. május 21-i ellenőrzés hozta. A szomszédos üres odúban, amely az előzőtől kb. 50 méterre volt, öt búboscinege-tojást találtam, amelyekben már kotlott az öreg madár. Június első felében mind az öt fióka és a két öreg madár is gyűrűt kapott, rá egy hétre pedig ez a második fészekalj is kirepült. Így 2012-ben 13 búbos cinege repült ki az egyetlen ismert baranyai pár két költéséből.

Jövőre a meglévő odútelepet szeretném még pár odúval kiegészíteni, illetve a környéken lévő hasonló lucos foltokban újabb telepeket tervezek kialakítani. Viszont bármit is hoz a jövő, az már biztos, hogy a búbos cinege tagja lett a mecseki madárfaunának.

Köszönet Dudás Györgynek, Fenyősi Lászlónak, Wágner Lászlónak, Laczik Dénesnek, Deme Tamásnak és Soproni Jánosnak a szakmai segítségért!

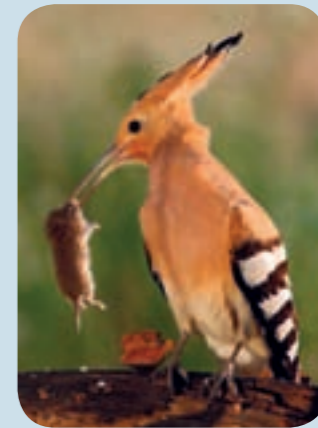

© LACZIK DÉNES

Völgyi Sándor

Kisrágcsálóval etető búbosbanka (*Upupa epops*)

Tavasszal Kaposvár külterületén, épített lesből több hétvégén keresztül egy búbosbankapár életét figyeltem távcsővel. A kihelyezett mesterséges odú helyett a madarak a fészüket egy földút menti odvas fatuskóban építették meg. A fiókák etetése alapvetően a szokott módon történt: amíg a fiókák kicsik voltak, a hím hordta a lőtücsökből (lótetűből), lárvákból, egyéb ízeltlábúakból álló táplálékot, amit a tojó vett át és adott a fiókáknak. A hímtől átvett nagyméretű táplálék nyelést nehezítő vagy fogyaszthatatlan részeit, például a cserebogár szárnyait, a lőtetű fejét és első pár ársólábait a tojó az odúból kirepülve, a szabadban távolította el. A fiókák egy-másfél hetesek lehettek, amikor olyan esemény történt, amit eddig egyetlen madarász ismerősöm sem tapasztalt, illetve a szakirodalomban sem találtam utalást rá. A hím ugyanis kisrágcsáló zsákmánnyal érkezett a fészekhez. Mivel a tojó ekkor nem tartózkodott az odúban, a madár maga vitte be a szokatlan ételmezt a fészekbe, ahonnan rövidesen e nélkül távozott, majd mielőtt elrepült volna, csőrét – úgy, ahogy a ragadozók szokták – egy faágon megtisztította. Azt, hogy a fiókák meg tudták-e enni a rágszálót vagy hogy mi lett a további sorsa, nem tudom, de az eset mindenesetre számomra különleges volt. A bankákról még több fotó látható a www.farkasb.blogspot.com oldalon.

Farkas Balázs

© A SZERZŐ FELVÉTELE

Hósármányok (*Plectrophenax nivalis*) Székesfehérváron

A hósármány az Alföld jellegzetes átvonulója és téli vendége, az ország más tájaira csupán alkalmanként vetődik. Keve (1988) szerint a Dunántúlon „... a megfigyelések nagy része szikes területen vagy tóparton történt, a többi teljesen elszórt jelenség, s nyilván a véletlen mulott, hogy a hósármány szem elé került”.

Fejér megyéből 1978-ig Keve egy 1938-as sárszentágotai mellett két székesfehérvári adatot sorol fel. Wachenhausen (1894) 1893. január 30-án egy pintyekkel, sármányokkal együtt mozgó, 18–20 példányos, napok óta szemmel tartott csapatból lőtt ki kettőt valahol Székesfehérvár határában, Warvasovszky Emil pedig 1969. február 23-án észlelt 7–8 hósármányt a város déli részén levő Sóstón (Schmidt, 1973). Az MME Faunisztikai Szakosztálynak irattárában szerepel még egy adat a környékről: Szabó Imre 1979. január 14-én a szomszédos Pátkán 7 példányt látott (Anonym, 1982).

Székesfehérvár környékén manapság több olyan élőhely van, ahol a hósármány felbukkanása nem volna meglepő (másodlagosan szikesedő egykori kubikgödörök, a Velencei-tó közelében megmaradt szikes gyepek, halastavi gátak). Éppen ezért különleges, hogy a 2000-es években a koronázóváros határában tudomásom szerint csak szántóföldi környezetben figyelték meg a fajt, és az alább részletezett három észlelésen kívül a www.birding.hu honlap adatbázisa nem tartalmaz más adatot a megyéből.

2009. december 29-én, napos, enyhe időben Járosi Adrienn társaságában a város szélétől 2–3 kilométerre északkeletre, mezőgazdasági táblák környékén madarásztunk, amikor észrevettük a hósármányok hetven példányos csapatát. A madarak a dűlőutat borító madárkeserűfű magjával táplálkoztak, de többször berepültek a szomszédos (általunk művelt, ökológiai ellenőrzés alatt álló) őszi gabonába is. A csapatról több bizonyító fényképet készítettem (lásd még *Madártávlat* 2011/1., 9. oldal). Másnap, december 30-án sűrű köd volt, Sebe Krisztina és Laczik Dénes ennek ellenére a dűlőn haladva megfigyelt és fényképezett egy példányt az előző napi helytől nagyjából egy kilométerre délre, egy kisebb gyomos foltnál. 2011. december 7-én a város széléhez jóval közelebb, ismét a dűlő mellől ugrasztottam fel egy ott szedegető hósármányt, amely előbb visszaszállt az útra, majd északnyugati irányba repült el. Még a látszólag érdektelen szántóföldi dűlőutak jelentőségét sem lehet tehát lebecsülni, hiszen táplálkozóhelyül szolgálhatnak északról érkező vándorok számára.

Kovács Gergely Károly

Irodalom:
ANONYM (1982): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából IV. *Madártani Tájékoztató* 1982. január–március p. 64–74.
KEVE A. (1988): A téli kenderike (*Carduelis flavirostris*) és a hósármány (*Plectrophenax nivalis*) a Dunántúlon. *Puszták* 3. /12./, p. 117–121.
SCHMIDT E. (1973): Faunisztikai jegyzetek 1. *Aquila* 76–77., p. 183–186.
WACHENHAUSEN A. (1894): *Plectrophenax nivalis*. *Aquila* 1., p. 166.

© A SZERZŐ FELVÉTELE

Berki tücsökmadár (*Locustella fluviatilis*) költési viselkedésének megfigyelése

2011. június 15-én egy fiatal égererdő szélén rátaláltunk egy berki tücsökmadár hattojásos fészke, ami egy szederindával, vadkomlóval sűrűn benőtt kis bokorban volt, körülbelül 40 centiméterre a talajtól. A fészkek felépítése érdekes volt: a közelben található növényekből, elsősorban vadkomló és iszalag elszáradt részeiből épült alap más hasonló méretű madarakéhoz képest magas és erős, ami eltér például a poszták, gébicsek fészkeképítésétől. A fészket közvetlen közelről sem lehetett látni, de a környékét tisztes távolságból, a madarak zavarása nélkül jól lehetett figyelni. Így a fészkek mellé helyezett videokamera segítségével lehetőség adódott – a távcsöves megfigyeléssel párhuzamosan – a berki tücsökmadár rejtett életét is nyomon követni.

Miközben a tojó a fészken ült, a hím gyakran énekelt, kedvelt tartózkodási helye egy 50–60 méterre lévő, sűrűn gallyas fűzfa volt. A fészkek közvetlen közelében nem szólalt meg, ahhoz legközelebb csak mintegy 20 méterre énekelt, ilyenkor rövid strófákat hallatott. A fiókák kikelését követően az etető szülők rejtetten, a talajközeli sűrű növényzetben észrevehetetlenül mozogva, némán közelítették meg a fészket. Sok madárfaj veszélyt érezve a fészkek közelében izgatott riasztó hangot hallat, a berki tücsökmadár ilyenkor egyszerűen leugrik a fészkekről és némán eltűnik az aljnövényzetben. Óvatosságára jellemző, hogy csak egyszer láttam a pár egyik tagját a fészkek közelében lévő fára felúlni, a madár a fészkekről jött fel és a falevelek által jól takart faágra ült. Rövid ideig nézelődött, majd elszállt az erdő felé. Egyben ez volt az egyetlen alkalom, hogy a tücsökmadár egy kis, 6-8 méteres nyílt terület fölött átrepült. Egyébként egyszer sem láttam eleséget hordó tücsökmadarat, miközben a több órán keresztül rögzített videofelvételek tanulsága szerint folyamatosan etették fiókáikat. A képek tanúsága szerint a szülők csak kis időre hagyták magára a fészket, az egyik öreg madár szinte mindig annak szélén vagy a fiókákon ült, etetéskor a pár tagjai váltották egymást. A fészket őrző madár párja megérkezésekor indult a sűrű aljnövényzetben változatos rovartáplálékot keresni, az éppen etető madár pedig addig maradt a fészkeknél, amíg a másik meg nem érkezett az újabb adaggal. Mivel az eleség átadását követően a madár nem hagyta el a fészket, a fiókától átvett ürülécsomót (amit hagyományosan a fészektől távolabb pottyantanak le a folyamatosan etető szülők) lenyelte. Etetési szünetekben a hím olykor énekelt, azonban nem olyan hosszan és erősen, mint a költési időszak elején, rövid strófákat hallatott hosszabb szünetekkel.

A felvétel megtekinthető az MME [YouTube](#) csatornáján.

Dénes János

© HARASZTHY LÁSZLÓ FELVÉTELE

HELYREIGAZÍTÁS

Előző lapszámunk 14. oldalán látható denevér fotójának képaláírásában a faj megjelölése helytelen volt. A kép egy **hegyesorrú denevért** ábrázol.

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK (2012. május–július)

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani a 2012. május–július közötti időszak legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy részét az MME Nomenclator Bizottságának hitelesítenie kell, viszont ez a legtöbb esetben még nem történt meg, ennek okán (a fotók kivételével) sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

MÁJUS

A hó elején egy öreg pástorgém (*Bubulcus ibis*) bukkant fel a Pellérdi-halastavon, a hónap első hetében többször észleltek egy öreg példányt a baksi Dong-ériben, egy szintén öreg madarat pedig a Hortobágyi-halastavon láttak. Ugyancsak május első hetében a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területen egy öreg hím, Alsózsolca közelében viszont egy immatur hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) figyeltek meg. A Pátka melletti víztározón egy öreg világoshátú heringsirályt (*Larus fuscus graellsii/intermedius*), Pápa felett pedig két havasi sarlósfecskét (*Apus melba*) észleltek (az adat elfogadása esetén a havasi sarlósfecskének ez mindössze a hatodik előfordulása lenne Magyarországon). A hónap első harmadában többször is szem elé került a Hortobágyi-halastavon az az immatur rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*), amelyet már április végén is többször láttak ott. Szintén a hónap első harmadában egy sárgalábú cankót (*Tringa flavipes*) figyeltek meg és fényképeztek több alkalommal is a Dinnyési-Fertőn (ennek az észak-amerikai partimadár-fajnak ez mindössze a negyedik előfordulása Magyarországon). Május második hetében egy sötét színváltozatú öreg törpesast (*Aquila pennata*) láttak Mecseknádasd mellett, Kardoskút határában pedig egy öreg terekcankó (*Xenus cinereus*) került szem elé. A hónap harmadik hetében ismét észlelték az öreg világoshátú heringsirályt (*Larus fuscus graellsii/intermedius*) a Pátka melletti víztározón, Nagyiván mellett egy rövidcsőrű ludat (*Anser brachyrhynchus*) láttak egy repülő nyárilúd csapatban, Biharugra felett pedig egy átrepülő immatur pusztai sast (*Aquila nipalensis*) figyeltek meg. Május negyedik hetében a Szakmár melletti Dzsídva-halastavon egy öreg hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*), Fertőújlak közelében egy öreg pástorgémet (*Bubulcus ibis*), Bátorterenyén egy öreg nilusi ludat (*Alopochen aegyptiaca*), a Dinnyési-Fertőn pedig egy indiai ludat (*Anser indicus*) láttak. A hónap utolsó hetében többször láttak egy nászruhás hím laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*) a tömörkényi Csaj-tavon. Szintén május utolsó hetében került először szem elé egy kis partfutó (*Calidris pusilla*) ugyan csak a tömörkényi Csaj-tavon, a madár egy hétig, június első napjait tartózkodott a területen (ennek az Észak-Amerika arktikus tájain fészkelő partfutófajnak ez csupán a harmadik előfordulása hazánkban). A hónap utolsó napjaiban Abasár közelében egy világos színváltozatú törpesast (*Aquila pennata*), a Hortobágyon (Máta) egy éneklő hím karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*), a pusztaszeri Büdös-széken pedig egy öreg vándorpartfutót (*Calidris melanotos*) észleltek.

JÚNIUS

A hónap első hetében ismét láttak az öreg világoshátú heringsirályt (*Larus fuscus graellsii/intermedius*) a Pátka melletti víztározón, és ugyanezen a héten a Hortobágyi-halastavon is szem elé került egy öreg példány. Szintén június első hetében egy öreg pástorgémet (*Bubulcus ibis*) figyeltek meg a Hortobágyon (Parajos), a Csongrád megyei Újszentiván közelében pedig egy szikpacsirtát (*Calandrella brachydactyla*) észleltek. A hónap második hetében egy revírt tartó (éneklő) hím

Rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*)
2012. május 2., Hortobágyi-halastó, Kondás
Fotó: Kovács Gábor

Sárgalábú cankó (*Tringa flavipes*)
2012. május 4., Dinnyés, Fertő
Fotók: Kovács Norbert (balra), Oláh Zoltán (jobbra)

Laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*)
– nászruhás hím
2012. május 25., Tömörkény, Csaj-tó
Fotó: Bede Ádám

szikipacsirtát (*Calandrella brachydactyla*) láttak Kengyel határában, a Duna budapesti szakaszán, illetve a debreceni szeméttelen egy-egy öreg világoshátú heringsirály (*Larus fuscus graellsii/intermedius*), Bélmegyer közelében (Fehér-hát) egy nilusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*), a Rétság-halastavakon pedig egy öreg him kékszárnyú réce (*Anas discors*) került szem elé. Ugyancsak június második hetében egy átrepülő, szárnykrotáliás (IT) fakó keselyűt (*Gyps fulvus*) fényképeztek Karancs-ság felett, a madarat a horvátországi Cres szigeten jelölték. A hónap középső harmadában öt öreg terekcankó (*Xenus cinereus*) bukkant fel a Dinnyési-Fertőn (ez a valaha látott legnagyobb terekcankócsapat Magyarországon), a madarak – igaz, egyre csökkenő létszámban – több, mint egy héttig a területen tartózkodtak. Június harmadik hetében három kenti csér (*Sterna sandvicensis*) figyeltek meg a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területen (Nyéki-szállás); a Kőszegfalva melletti Abért-tónál és a Pátka melletti víztározónál pedig egy-egy világoshátú heringsirályt (*Larus fuscus graellsii/intermedius*) észleltek (a Pátka közelében látott madár valószínűleg azonos azzal a példánnyal, amely már korábban is többször szem elé került ott). Június utolsó hetében a Veszprém megyei Ósi közelében figyeltek meg egy öreg pásztorgémet (*Bubulcus ibis*), és a Dinnyési-Fertőn is láttak egy világoshátú heringsirályt (*Larus fuscus graellsii/intermedius*).

JÚLIUS

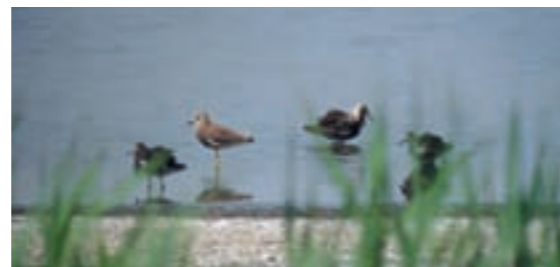
A hónap első napjaiban egy öreg fehérfarkú lilebíbicit (*Vanellus leucurus*) figyeltek meg a Dinnyési-Fertőn (ennek a fajnak ez a tizenharmadik előfordulása hazánkban, utoljára 2001-ben voltak adatai). Pár nappal később a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területen (Nyéki-szállás) egy öreg him ázsiai pettyesilét (*Pluvialis fulva*) láttak (ennek a madárfajnak ez mindössze a második magyarországi előfordulása, egyébként első adata is Fertőújlakról származik 2000-ból). Július első hetében Kunpeszér közelében egy világos színváltozatú törpesast (*Aquila pennata*), a Hortobágyon (Nagy-Vókonya) egy törpevízicsibét (*Porzana pusilla*), a Dinnyési-Fertőn pedig egy világoshátú heringsirályt (*Larus fuscus graellsii/intermedius*) észleltek. A hónap második hetében egy világos színváltozatú öreg törpesast (*Aquila pennata*) figyeltek meg és fényképeztek Hódmezővásárhely közelében (Csomorkány), a hónap közepén pedig egy immatur pusztai sast (*Aquila nipalensis*) láttak Komádi felett. Július harmadik hetében egy világos színváltozatú öreg törpesas (*Aquila pennata*) került elő a kecskeméti katonai repülőter közelében, a madár majdnem egészen a hónap végéig ott tartózkodott, szinte minden nap meg lehetett figyelni, július utolsó napjaiban viszont már egy sötét színváltozatú példányt figyeltek meg ugyanott. Július harmadik hetének végén két öreg kenti csér (*Sterna sandvicensis*) került elő a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területen (Nyéki-szállás) érdekes körülmények között: a madarakat valójában senki sem látta, a területre kirakott automata fényképezőgép készítette róluk felvételt. A hónap utolsó hetében egy immatur him vörösfjú gébics (*Lanius senator*) tartózkodott hosszabb ideig a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Igrici közelében. Szintén a hónap utolsó hetében egy kenti csér (*Sterna sandvicensis*) figyeltek meg Keszthelynél a Balatonon. Július utolsó napjaiban többször is szem elé került két öreg pásztorgém (*Bubulcus ibis*) a Hortobágyi-halastavon.

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsá tették. Kérem, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el az MME Nomenclator Bizottság titkárához (Simay Gábor, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétevé www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

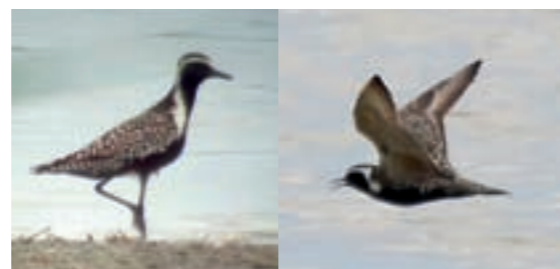
Összeállította: Hadarics Tibor

Kis partfutó (*Calidris pusilla*)
2012. május 26., Tömörkény, Csaj-tó
Fotó: Kókay Bence

Fehérfarkú lilebíbici (*Vanellus leucurus*)
2012. július 1., Dinnyés, Fertő
Fotó: Bodor Gábor

Ázsia pettyesile (*Pluvialis fulva*)
2012. július 5., Fertőújlak, Nyéki-szállás
Fotók: Laczik Dénes (balra), Hadarics Tibor (jobbra)

Kenti csér (*Sterna sandvicensis*)
2012. július 21., Fertőújlak, Nyéki-szállás
Fotó: Pellinger Attila (automata kamera képe)

Vörösfjú gébics (*Lanius senator*)
2012. július 25., Igrici
Fotó: Balla Dániel

Őszi odúkihelyezés egy kicsit másképp

– Odú az ablakban –

Az idén tíz éves jubileumát ünneplő Madárbarát kert program keretében kidolgoztuk azt az új, üveg betekintőoldalú ablakodúcsaladot, melynek segítségével akár közösségi, akár otthoni, akár a Környezeti nevelés rovatban bemutatott felhasználás esetén eddig nem látott fészekmegfigyelési élményekben lehet részünk.

KINEK ÉS HOL AJÁNLJUK AZ ABLAKODÚKAT?

Hasonlóan a Madárbarát kert program eszközeinek többségéhez, az ablakodúk is az összes tevékenységi területen alkalmazhatóak:

- kertvárosi környezetben (Madárbarát kert),
- panel- és társasházakban (Madárbarát panel),
- munkahelyen (Madárbarát munkahely),
- óvodában (Madárbarát óvoda),
- iskolában (Madárbarát iskola),
- oktató- és látogatóközpontokban.

Vannak olyan élethelyzetek és helyszínek, ahol a rendkívüli megfigyelési élményt kínáló látványodúk (valamint az ablakodúk, ablakodúk, és akár az ablakporfűrdők) használata különösen előnyös lehet:

- kisgyerekekkel otthon lévő családoknál, óvodai csoportszoba ablakában, ahol a madármegfigyelést a gyerekek szocializációjára, nevelésére is fel lehet használni;
- sokat otthon tartózkodó nyugdíjasok lakásában;
- időskorúakban;
- tartósan beteg, ágyhoz vagy lakáshoz kötött emberek szobaablakában.

A LEGFONTOSABB ITT IS A FÉSZEKNYUGALOM BIZTOSÍTÁSA!

Természetvédelmi tevékenységként a Madárbarát kert program egyik fő célja a körülöttünk élő madarak életének segítése. Megfigyelésük közben mindig tartunk szem előtt, hogy mi csak vendégek vagyunk az eszközeinket használó állatok életében, legyünk tekintettel az érzékenységükre! Ez a körültekintés leginkább a költési időszakban fontos, hiszen ilyenkor a madarak jobban igénylik a zavartalan körülményeket. Szerencsénkre az urbanizálódott fajok maguktól is produkálnak olyan különleges fészkelé-

seket (például: balkonládában költő balkáni gerle, erdei fülesbagoly és fekete rigó vagy erkélyen fészkelő tőkés réce), melyek alapján bátran belevághatunk a költési viselkedés megfigyelésébe.

Alapvetően, hogy a madarak jóval érzékenyebbek a zavarásra a költés korai, tojásrakási és kotlási periódusában, míg a fiókabetéti időszakban szó szerint méterekre jönnek-mennek az embertől. Ez a jelenség a városiasodott példányoknál is érvényesül, de jelentősen kisebb mértékben. A gyakorlat nyelvére lefordítva ez azt jelenti, hogy a mesterséges odúkban lévő tojásokat ritkábban ellenőrizzük, heti egy-két ilyen – például környezeti nevelési – alkalom a madarakat

A hagyományos odú ablakba helyezésével testközelből figyelhetjük meg az etető madarakat, itt éppen egy széncinegét

Üveg oldalfalú ablakodúk

A takaríthatóság érdekében az ablakodúk teteje is nyitható

Az ablakodúkat befelé nyíló ablakoknál a keretre vagy a falra lehet rögzíteni

Üveg oldal- és hátfalú ablakodúk belülről és kívülről nézve

Az ablakodúk L-alakú kötőelemek segítségével csavarozhatóak a kerethez vagy a falhoz

nem zavarja, a fiókákat ugyanakkor akár naponta-kétnaponta is megnézhetjük, ha ez nem tart tovább egy-két percnél. Nem mellékesen éppen a szülők tojásos és fiókás fészkeljék iránti hűsége teszi lehetővé a különböző mentési akciók sikerét, szükség esetén például a fészkek áthelyezését a harkályok által megrongált mesterséges odúból egy újba.

AZ EGYSZERŰBB MEGOLDÁS – ODÚ AZ ABLAKBAN

A hagyományos odúkat (elsősorban a leggyakrabban használt B típusúakat) nemcsak az épülettől távolabb, hanem akár az ablakkeretre is függeszthetjük. Figyelembe véve a költési időszak első felének nagyobb zavarásérzékenységét, az odúfoglalás sikere úgy is növelhető, ha az odút az ablak melletti falszakaszra akasztjuk ki, aztán az etetési időszakban – úgyszintén csak ilyenkor van megfigyelési élményt kínáló mozgás az odúknál – az ablakban jó előre előkészített helyre tesszük át. Az odút úgy érdemes elhelyezni, hogy jól rálássunk a bejárati nyílásra. A legjobb megoldás az, ha az odú belső oldala teljesen ráfekszik a falra (vagy akár az üvegre), és egy beülőággal is megkönnyítjük a madarak dolgát. Eze-

ket az odúkat a hagyományos módon, leakasztva lehet ellenőrizni, illetve a fészkeket a költés után eltávolítani.

ÜVEGOLDALÚ ABLAKODÚK

Azok számára, akik kellő türelemmel, idővel és nem utolsó sorban felelősséggel rendelkezve közvetlenül (nem odúkamerán keresztül) szeretnék megfigyelni, hogy mi történik az odúk belsőjében, a Madárbarát kert program keretében kidolgoztuk az üveg betekintőoldalú odúsaládot. Az új B típusú látványodúsalád három tagjának más-más oldala betekintő üveg. Az odúk közös tulajdonsága, hogy átlátszó oldalukkal közvetlenül a befelé nyíló ablak elé rögzítve figyelemmel kísérhetjük a fészkek életét is.

Megfelelő odú kiválasztása

Mielőtt az MME boltban megrendelnénk vagy megvennénk az üveg betekintőoldalú odúk valamelyikét (lásd a lapvégi bolti katalógus oldalakat), a rögzítési lehetőségeket is figyelembe véve döntünk el, hogy hol, melyik ablakban szeretnénk használni, azaz melyik oldala legyen üveg.

Felszerelés

Az így kiválasztott odút aztán a barkácsboltokban beszerezhető L-alakú rögzítőelemekkel fogassuk fel az ablakhoz úgy, hogy az teljesen nekilomuljon a csukott ablak üvegfelületének. Első lépésben fektessük fel az odút az üveges oldalával az ablakra, majd jelöljük be a rögzítőelemek csavarhelyeit az odúra és a tokozásra vagy a falra is. Ezt követően fogassuk fel a fém tartókat az odúra, majd csavarozzuk fel a kiszemelt helyére. Ez a megoldás azért optimális befelé nyíló ablak esetében, mert így az ablakot az odú mozgatása, zavarása nélkül tudjuk használni szellőztetésre, a virágok locsolásakor, illetve gond nélkül takaríthatjuk is.

Fészeknyugalom biztosítása

A kihelyezést követően el kell döntenünk, hogy gondoskodunk-e az üveg odúfal kezdeti, a fészkepítési és a kotlási időszakban a takarásáról (függönnyel, kartonlappal), vagy e nélkül próbálkozunk. Elméletileg az előbbi verziót gyorsabban és nagyobb valószínűséggel foglalják el a madarak, de ez nagyban függ az odús ablak elhelyezkedésétől (a lakás vagy a munkahely mennyire forgalmas pontján van) és az odúfoglaló madárpártól.

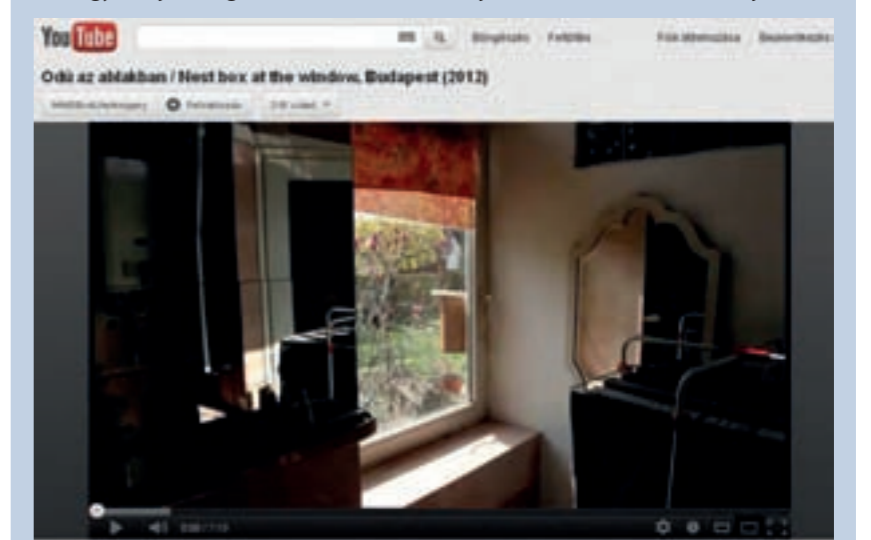
Ismerve a leggyakoribb odúkoltó szén-cinegék elképesztő fészekhelyválasztási szokásait (levélszekerény, csőkorlát, virágváza, demizson stb.), nagy a valószínűsége, hogy nyugalmas ablakokban bármilyen takarás nélkül is beköltöznek a madarak.

A MADARAK MEGFIGYELÉSE

Az ablakodúk – különösen az üveg oldalúak – életének megfigyelése a rendkívül mozgalmas fiókaetetési időszak 10–14 napja alatt nyújt semmivel össze nem hasonlítható élményt, mert ilyenkor a szülők szinte percenként érkeznek újabb és újabb eleségszállítmányokkal. Akár mennyire „szelídek” is a települési madarak, az ablakodúk megfigyelésekor érdemes betartani néhány szabályt, illetve alkalmazni néhány egyszerű fogást:

- ezek közül a legfontosabb az, hogy lehetőleg mozdulatlanul, leginkább csendben üldögélve figyeljük az odút;
- ha lehet, sötétítsük be a szobát, illetve ne legyen a hátunk mögött lesötétíthető ablak, hogy kintől még kevésbé láthassanak be a madarak;
- ne menjünk nagyon közel az ablakhoz (különösen a kezdeti időszakban,

Az ablakodúk felszereléséről és izgalmas megfigyelési élményeket kínáló életéről videofelvételek is láthatóak az MME YouTube csatorna oldalán. Ezeket leggyorsabban úgy találjuk meg, ha a keresőmezőbe beírjuk az „odú az ablakban” kifejezést.

- amikor a madaraknak még meg kell szokniuk a jelenlétünket), az a legjobb, ha az odú és köztünk 2–3 m távolság van;
- ilyenkor mindent sokkal jobban látunk, ha a lakásban is távcsövet használunk a megfigyeléshez;
- amikor a madár megjelenik, maradjunk mozdulatlanok, ne mutogassunk, ne tegyünk hirtelen és nagy mozdulatokat (ezekre különösen akkor figyeljünk, ha kisgyerek is van velünk);

– ne felejtjük el, hogy az odúk életét nem csak a lakásból, de kintől is nyomon követhetjük.

Ezekből az odúból, mivel rögzítettek, nem a hagyományos (leakasztásos) módszerrel, hanem a tetőt helyben felnyitva tudjuk eltávolítani a fiókák kirepülését követően az elhasznált fészekanyagot (az üveg is kivehető).

Orbán Zoltán

Ablakodúk kartonpapiros és függönyös takarása

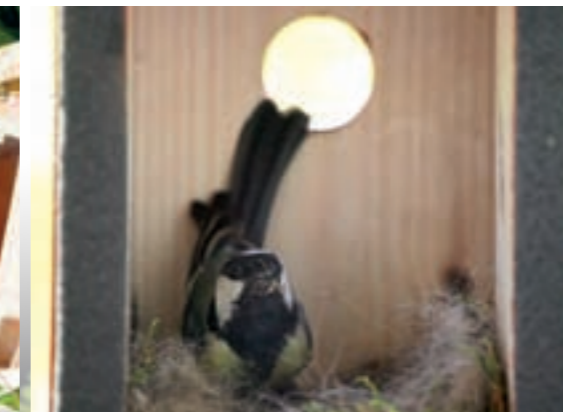
Szén-cinege üveg hátfalú ablakodú előtt

Etető szén-cinege függőnytakarású üveg hátfalú ablakodúnál

Etető szén-cinege az üveg hátfalú odúban

Üveg oldalú ablakodúk az MME boltjában

A Madárbarát kert eszközei a környezeti nevelésben és a turizmusfejlesztésben I.

– *Mesterséges odúk és odútelepek* –

A mesterséges odúk több, mint száz évvel ezelőtti kifejlesztésekor az elsődleges cél a természetvédelmi funkció: az odúköltő fajok állománysűrűségének növelése, a biológiai védekezés elősegítése volt. Napjainkban a legtöbb madárvédelmi eszköz – különösen az odúk és odútelepek – esetében a szemléletformáló, élményszolgáltató funkció legalább ilyen fontos, ha nem fontosabb. Ezért a Madártávlat elkövetkező számaiban áttekintjük a különböző eszközcsaládok ilyen jellegű felhasználásának lehetőségeit, és mivel az ősz az odútelepítések fő időszaka, ezzel kezdjük a sort.

TERVEZHETŐSÉG ÉS ÉLMÉNYKÖZPONTÚSÁG

A Madárbarát kert program komplex pedagógiai és turisztikai alkalmazhatóságának titka ebben a két jellemzőben rejlik. A különböző eszközökkel térben és időben pontosan tudjuk tervezni a madarak és más állatok jelenlétét, a velük való foglalkozás pedig korosztálytól függetlenül óriási élmény jelent. Ebben az élményszolgáltatásban az odúk azért járnak élen, mert a madárvilág életének legrejtettebb jelenségébe, a fészkek életébe nyújtanak bepillantást.

ODÚTÍPUS GYORSTALPALÓ

A mesterséges odúk négy alaptípusát az ABC nagy kezdőbetűvel jelöljük. Az A-B, és D típusok kerek röpnílásúak,

a C odúk előlapja félig nyitott. A harkályodúkat imitáló, szűk berepülőnyílású odúk a legkisebb barátcinegétől (A odú), a leggyakoribb széncinegén és verebeken keresztül (B odú) a legnagyobb testű odúkoltókig (D odúk) használatosak a seregélyektől az uráli bagolyig. Az A-B odúk alapterülete és röpnílása állandó, a D típusé a célfajok testméretéhez és igényeihez alkalmazkodva változik. Az odútípusokról részletes adatok találhatóak az MME honlapján: www.mme.hu > **Napi madárvédelem** > **Madárvédelmi eszközök** > **Odúk és költőládák** > **Odúkészítés**.

ODÚKHOZ KAPCSOLHATÓ MADARÁSZ PROGRAMOK

A legtöbb madárbarát kerti eszközhöz hasonlóan az odúk is szinte bárhol – a fá-

kon kívül nagyobb bokrokba vagy falra is – kihelyezve, akár panel lakótelepen, belvárosi parkban, óvoda- és iskolaudvarban, utcai fasorban alkalmazhatóak, ahol egész évben lehet ezekre programokat szervezni.

Odúkihelyezés

A mesterséges odúkat nem csak természetvédelmi, de környezeti nevelési és turizmusfejlesztési célból is érdemes nagyobb számban, telepesen kihelyezni. Az odútelepeknek – a nevükkel ellentétben – nem kell okvetlenül nagy területeknek lenniük, egy focipálya nagyságú parkba, kertbe, iskolaudvarra vagy egy néhány száz méteres utcai fasorba több típusból akár 25–30 odú is kihelyezhető. Ezek az MME lakossági odú adatbázisába (www.odu.mme.hu) regisztrálhatóak is, ami az adatok frissítésével együtt

A kerek röpnílású A, B és D típusú odúk mérete a célfajok szerint növekszik, a C odúk (jobb szélén) előlapja félig nyitott

jó alkalmat jelent az ezeket gondozó gyerekeknek (ez az osztályok, csoportok között beosztható, feladatként kijelölhető) az Internet és a számítástechnika nem játék célú felhasználásának gyakorlásra is. Ráadásul az odúkihelyezés már önmagában is érdekes program, amibe az óvodások és iskolások mellett meghirdetett programként akár a lakóközösség és a turisták is bevonhatóak.

Odúmegfigyelési praktikák

Az odúkoltó énekesmadarak többsége legalább évi két fészkeljárt nevel, az elsőt április-június (tehát még az óvodai és iskolai szorgalmi időszakban), a másodikat június-augusztus között (a fő turistaszézonban), de ez a pót- vagy harmadköltésekkel akár egészen őszig is kitolódhat. Az odúk a költési időszakot követően sem néptelenednek el feltétlenül, mert sokukban késő ősztől tavaszig éjszakáznak is a madarak. Ebből következően az odúk élete az év jelentős részében izgalmas és változatos megfigyelési lehetőséget kínál. Az odúkoltó énekesmadarak, különösen a városiasodott állományok, annyira szelídek, hogy a költés biztonságának veszélyeztetése nélkül (mindig ez a legfontosabb szempont!) is megfigyelhetők, amint fészket építenek vagy a fiókáikat etetik.

Ennek legegyszerűbb módja, ha néhány odút (és akár etetőket, itatókat is) a csoportszobák, a tantermek, a látogatóközpont, a turistaszállás közelébe telepítünk úgy, hogy az ablakból rájuk lehessen látni.

Még ennél is izgalmasabb élményt kínálnak a különböző típusú ablakodúk, melyekről a 37–39. oldalon olvashat. A természetudományos okta-

Az odúellenőrzési programok a gyerekeket és a felnőtteket egyaránt érdekli

tó- és látogatóközpontokban világszerte használt eszközök az odúlesek, melyek külső falán az épület belseje felé üvegfalal ellátott odúk sorakoznak. A takaríthatóság miatt felfelé elcsúsztatható üveg odúhátlapon keresztül a látogatók figyelemmel kísérhetik az odú belsejében zajló eseményeket: a fészkepítést, a kotlást és a fiókák etetését, ami nagyon izgalmas élmény. Az itt költő madarak

maximális nyugalomának biztosítása érdekében ezeknek a házikóknak a működtetését lehetőleg úgy kell megszervezni, hogy a madármegfigyelésre érkező csoportokat a látogatóközpont munkatársa kísérje, aki így nemcsak elmagyarázhatja a látottakat, de a fény- és hangoskodásmentességet is szavatolni tudja. A látogatók álcázásának még biztosabb módja, ha az odúk hátfalához nem hagyományos, hanem a fotó leseknel használt, egy oldalról átlátható nyomozótükörűvet használunk (a tükröződő oldal nézzen a madár felé). Mivel ezek sötétítenek is, az odúba érdemes beszerezni egy-egy kék vagy vörös színű LED fényforrást, ami úgy világítja meg felülről az odú belsejét, hogy közben nem zavarja az állatokat (ilyen fényt használnak az éjszakai állatok bemutatásánál is). Végül, de nem utolsósorban használhatunk odúkamerákat is. Ezek belső kábelhá-

A leggyakoribb odúköltő széncinege gyakran az ellenőrzéskor is a fészken marad

lőzaton működő (ez nem igényel Internet-kapcsolatot) és internetes eszközök is lehetnek. A zártlancú, „saját tv-adás” jellegű megoldás előnye, hogy nem vagyunk kiszolgáltatva az Internet-hálózat kimaradásainak, a sávszélességi korlát miatt, „belassulásnak”, hátránya viszont, hogy csak ott látható, ahova a kamera képe kábelen eljut. Ezért ez a rendszer a látogatóközpontokon belüli felhasználásra, a webkamerás pedig a honlapon történő megosztáshoz ideális.

Szervezett odúellenőrzési és -takarítási programok

A mesterséges odúkból minden költés végén (átlagosan májusban és júliusban), de legkésőbb ősszel, a fészkelési időszak végén el kell távolítani a kiszolgált fészkekanyagot, majd kora tavasszal az odúban éjszakázó madarak ürülékét. Ezek az alkalmak rendkívül jó, sok embert: felnőtteket, családokat, óvodás- és iskoláskorú gyerekeket, önkénteseket, egyetemistákat megmozgató környezeti nevelési és közösségi programszervezési lehetőségeket kínálnak.

Odúellenőrzéskor sok mindent láthatunk és mutathatunk meg az érdeklődőknek: az épülő fészkeket, az akár 13-15 tojásból álló fészkekalkat, a tojásain kotló madarat, a frissen kikelt és tollas

Odúles a Fenékpusztai Madárgyűrűző Állomáson

A füleskukivik ma már városi környezetben is előfordul, és előszeretettel költözik a D típusú odúba

fiókákat, majd a költés végén kiszedett elhasznált odút. Különösen az őszi odútakarítási programokon lehet találkozni a mesterséges odúba beköltöző pelékkal, leggyakrabban mogyorós pelével. Az odúellenőrzés és -takarítás egész évben folytatható program, mert az odúlakó madarak a költési időszakon kívül előszeretettel éjszakáznak is ezekben (ezért javasolt az etetők közelébe is telepíteni odúkat), és a felhalmozódó ürüléket a költési időszak előtt el kell távolítani.

Odútakarításkor érdemes magunkkal vinni néhány csereodút, ezekkel lehet helyettesíteni azokat, melyeket a különböző fajok használt fészkeivel bemutatási célra szeretnénk megtartani. Ha van nálunk pár nejlonzacskó, akkor a kidobásra ítélt használt fészkek közül is megtarthatunk néhányat. Ezeket nagyon jól lehet használni a költési időszakon kívüli foglalkozásokon, különösen akkor, ha hullott tollakból, tojáshéjakból, gubacsokból, bagolyköpetekből, csigaházakból, vedlett kígyóbőrökből, darázs-fészkekből, termékekéből és a természet egyéb apró érdekességeiből szemléltető „kincsesdobozt” állítunk össze. A használt fészkeket „archiválás” előtt érdemes molyirtó kazetával együtt néhány napra légmentesen lezárt nejlonzacskóba (vagy így a mély-

Odútakarításkor érdemes néhány elhasznált odút és záptojást megtartani, mert ezek jól használható szemléltető anyagok

Összerakható odúmakettel játszó kislány

hűtőbe) tenni, hogy az esetleg ezekben megtelepedett nemkívánatos élősködőket (atkák, kullancsok) inaktívvá tegyék.

Fiókagyűrűzés

A madárvonulás-kutatás egyik alapvető eszköze a gyűrűzés, amit – engedélyvel rendelkező madárgyűrűző szakember bevonásával – a mesterséges odúk esetében is alkalmazni lehet, amikor a kirepüléshez közel álló fiókák már elég nagyok ahhoz, hogy a lábukra felkerülhessen a gyűrű (ami természetesen sem ekkor, sem felnőtt életükben nem befolyásolja zavartalan életvitelüket). Ilyenkor a madarakat egyesével ki kell venni az odúból, miközben még jobban megfigyelhetők. Az odúellenőrzésekhez kapcsolható fiókagyűrűzés időszaka (fajtól függően) májustól júliusig tart, a kisebb testű énekesmadarak (cinegék, verebek, légykapók) estében évi két, a nagyobbaknál (füleskukivik, szalakóta) csak egy fészkekalkal számolva. Mivel ezek a hónapok egyaránt érintik az óvodai és iskolai szorgalmi, valamint a vakáció és a szabadságolási időszakot, a fiókagyűrűzés egyaránt jól alkalmazható mind a környezeti nevelésben, mind az ökoturizmus-szolgáltatás színesítésében.

© ORBÁN ZOLTÁN FELVÉTELEI

A méretre vágott deszkákból a gyerekek is össze tudják szegelni az odúkat

Odúkészítés

A mesterséges madárodúk nem bonyolult szerkezetek, a méretre szabott deszkákat – némi felnőtt segítséggel – egy tízenéves gyerek is össze tudja szegelni, majd le tudja festeni. Éppen ezért az odúkészítés ideális foglalkozási téma, akár rossz időben tanteremben, akár jó időben szabadtéri: táborig, oktatóközpont-

ti vagy például Madarak és Fák Napja rendezvény keretében. Az itt elkészített odúk jól felhasználhatóak a saját odútelepeken, illetve ha van rá forrás, a készítőik akár haza is vihetik, ami jó környezeti nevelési kampányfogás, fizetett turisztikai programszolgáltatás esetén pedig remek „öko ajándék”. Az odúk mellett más madár- és fajvédelmi eszközök (pél-

dául darázsgarázsok, fecskepelenka, madáretető) is készíthetőek otthon vagy ilyen foglalkozások keretében.

ODÚÖSSZERAKÓ JÁTÉK

A különböző odútípusok egy-egy példányát oldalanként két-két fa csappal ellátva nemcsak a kisiskolás-, de az óvodáskorú gyerekek számára is érdekes ügyességfejlesztő játékokat kapunk, amiket könnyű szállítani és bárhol használhatóak.

TANÖSVÉNY ÉS EGYÉB KAPCSOLÓDÓ ANYAGOK

A Madárbarát kert programhoz számos, az oktatásban és az ökoturizmusban egyaránt használható eszköz és segédanyag: hagyományos és mobil tanösvények, ingyenesen letölthető Power Point előadás stb. kapcsolódik. Ezekről a honlap **Környezeti nevelés** menüpontja alatt lehet tájékozódni.

Orbán Zoltán

A MAGA NEMÉBEN EGYEDÜLÁLLÓ EL SWAROVISION. KIMAGASLÓ TECHNOLÓGIÁVAL RENDELKEZŐ TÁVCSŐ

Olyan éles. Olyan kontrasztgazdag. Olyan egyedülálló. Az EL SWAROVISION sorozat mérföldkövet jelent a nagy távolságú optikában. Minden egyes távcső egy mestermű a precizitás és az innováció terén. A csúcsmínőségű optikának köszönhető a tökéletes kontraszt a látómező legszélén, a kiemelkedő színhűség, a gyönyörű színek és a 100%-os széles látószögű látómező még szemüvegeseknek is. Az egyedülálló markolatnak köszönhetően az EL SWAROVISION távcső kényelmes fogást biztosít minden kéznek.

EL42 SWAROVISION EL50 SWAROVISION EL32 SWAROVISION

SEE THE UNSEEN WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI OPTIK KG Tel. +43/5223/511-0 info@swarovskioptik.at facebook.com/swarovskioptik

Madár- és egyéb állatbarát eszközeink

„A” odú	1990 Ft	Ablaketető	1700 Ft
„B” odú	1990 Ft	Faleveles etető	2400 Ft
„C” odú	1800 Ft	Sátortetős etető	2400 Ft
„D” odú	2400 Ft	Önetető	11 800 Ft
Macskabagolyodú	5900 Ft	Dúcetető	17 500 Ft
Sarlósfecské-költőláda	2400 Ft	Tálcás etető	2600 Ft
Denevérodú	2400 Ft	Etető-ítató	1800 Ft
Süntanya	5000 Ft	Békavár	990 Ft
Kuvikodú	5000 Ft	Madáritató	1800 Ft
Sátortetős odúk	2200 Ft	Fecskeműfészkek	890 Ft
Fakuszodú	1400 Ft	Mókusetető	2800 Ft
Fecskepelenka	600 Ft	Szalakótaodú	6000 Ft
Kerámia madáretető 30 cm	2500 Ft	Vércseköltőláda	4000 Ft
Kerámia madáretető 18 cm	1500 Ft	Veréblakótelep	3500 Ft
Mókusodú	2600 Ft	Kis önetető	7700 Ft
Ablakodú B-típusú „balos”	2300 Ft	Ablakodú B-típusú „jobbos”	2300 Ft
Ablakodú B-típusú „hátfal”	2300 Ft	D-típusú üveges önetető	2900 Ft
A-típusú madárodú, fémtetős	2300 Ft	B-típusú madárodú, fémtetős	2300 Ft
C-típusú madárodú, fémtetős	2000 Ft	D-típusú madárodú, fémtetős	2600 Ft

A feltüntetett árak 2012. november 30-ig érvényesek.

Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További termékeink a bolt.mme.hu oldalon találhatóak!

Könyvek, kiadványok

Madárhatározó	8900 Ft	Új amatőr természetbúvár	6200 Ft
Madárbarát kert	1800 Ft	Lepkék	1800 Ft
Új! Madárnévkalauz	3500 Ft	Új! Magyarország ritka fa- és cserjefajainak atlasza	5995 Ft
Magyarország orchideáinak atlasza	9900 Ft	Madarak Budapesten	2500 Ft
Magyar madárvonulási atlasz	11 900 Ft	Mozaikok a természetből	2500 Ft
Énekesmadarak	2200 Ft	Budapest természeti kalauza	3990 Ft
Pannon enciklopédia	9900 Ft	Melyik ez a fa?	3990 Ft
Hétköznapiak a természetben	3500 Ft	Magyarország emlőseinek atlasza	7900 Ft
Állat- és növényhatározó	4990 Ft	A bogarak világa	1990 Ft
És ez melyik csillag?	2980 Ft	Varázslatos madárvilágunk	1990 Ft
A Hortobágy madárvilága	12 990 Ft	A madárvonulás atlasza	5990 Ft
Fák és cserjék	990 Ft	A nádasok kezelése	1000 Ft
Denevérhatározó	1000 Ft	Nomenclator avium Hungariae	2000 Ft
Bolygónk élővilága	6990 Ft	Európa fái	6990 Ft
A természet kisenciklopédiája	2990 Ft	A nyáriorgona vendégei	1300 Ft
Schmidt Egon: Tavasztól Tavaszig	2500 Ft	A madár	1700 Ft
Milyen állatnyom ez?	1480 Ft	Milyen madár ez?	1480 Ft
Milyen fa ez?	1480 Ft	Madárvendégek a kertben	3300 Ft
Schmidt Egon: A baromfiudvar lakói	650 Ft	Schmidt Egon: A békakirály	650 Ft
Schmidt Egon: Csirip Afrikába repül	650 Ft	Schmidt Egon: Születésnap az állatkertben	650 Ft
Új! Fellegek vándorai	6500 Ft	Új! Bogarak a Pannon régióban	19 500 Ft
Új! A Föld enciklopédiája	9900 Ft	Új! Madárvilág Európában	9900 Ft

A feltüntetett árak 2012. november 30-ig érvényesek.

Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További kiadványok a bolt.mme.hu oldalon találhatóak!

TERMÉKEINK MEGVÁSÁRLÁSÁVAL

MADÁRVÉDELMI MUNKÁNKAT SEGÍTI!

CD-k és DVD-k

Madárdalok Magyarországról I. CD	990 Ft	Izland DVD	1300 Ft
Madárdalok Magyarországról II. CD	990 Ft	Farkaslesen DVD	1300 Ft
Madárdalok Magyarországról III. CD	990 Ft	Víz, víz, tiszta víz DVD	1300 Ft
Az éjszaka hangjai CD	990 Ft	Tiszavirág DVD	1300 Ft
UJ! CD csomag 5 darab CD/csomag	3960 Ft	Fagyos oázis DVD	1300 Ft
Madárdalok a kertben és a ház körül CD	990 Ft	Antarktisz DVD	1300 Ft
Természetismeret kisfilmek DVD	5400 Ft	Patagónia DVD	1300 Ft
Vándormadarak DVD	1600 Ft	Liliputi mimikri DVD	1300 Ft
Budapesti vadon DVD	1300 Ft	Vértelen vadászat DVD	4990 Ft
Árpi bácsi fiókái	1300 Ft	Otthonunk DVD	1990 Ft
UJ! A tűzok védelmében DVD	1300 Ft	Vad Európa I. DVD	1400 Ft
Bence DVD	1300 Ft	Vad Európa II. DVD	1400 Ft
Madármesék DVD I.	1500 Ft	A Csendes-óceán DVD	1300 Ft
Madármesék DVD II.	1500 Ft	Vili, a veréb DVD	1500 Ft
Madármesék DVD III.	1500 Ft	Sivatagi show DVD	1300 Ft

A feltüntetett árak 2012. november 30-ig érvényesek.

Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További kiadványok a bolt.mme.hu oldalon találhatóak!

Ajándéktárgyak és egyéb termékek

Opticron Trailfinder 3 8×42	48 900 Ft	Plüssmadarak	1990 Ft
UJ! Scopium 10×50 WA távcső	10 900 Ft	Plüssmadaras kulcstartó	1500 Ft
UJ! Kerámiapersely (odú)	1990 Ft	Koo-koo Énekes falióra	15 900 Ft
Koo-koo Háziállatok falióra	12 900 Ft	Koo-koo Kakukk falióra	15 900 Ft
Explore távcső gyerekeknek	3700 Ft	Távcsőtisztítók	7990 Ft
UJ! Kerámiapersely (házikó)	1990 Ft	Eredeti madaras festmények	8400 Ft
Kerámiatároló (kávét, tea)	1500 Ft	Ragadozósiluett	300 Ft
Kerámiabögrék	700 Ft	Mikroszkóp	17 500 Ft
Madaras kifestő gyerekeknek	350 Ft	Tatai Vadlúd Sokadalom sapka	1000 Ft
Tavaszi steppelt kabát	6000 Ft	Madárbarát kert alapsomag	5000 Ft
Fészekrakó társasjáték	5990 Ft	Szélforgó fából	1300 Ft
Opticron Adventurer 10×42 távcső	28 900 Ft	UJ! Férfi tenispóló MME logóval	4500 Ft
Pókszem mikroszkóp	1500 Ft	TMP-szkóp készlet gyerekeknek	5500 Ft
Opticron Trailfinder II 10×42	45 600 Ft	UJ! Kézbábok	2300 Ft
Opticron Trailfinder II 8×42	42 500 Ft	Scopium Birder 65 spektív	35 500 Ft
UJ! Vivitar 18–36×50 Spotting Scope	17 900 Ft	UJ! Spotting Scope 20×50 Yukon	11 900 Ft
UJ! Spotting Scope 30×50 Yukon WA	13 900 Ft	UJ! Nikon Action 8×40 távcső	25 900 Ft

A feltüntetett árak 2012. november 30-ig érvényesek.

Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További kínálatunkat megtalálja a bolt.mme.hu oldalon.

Megrendelés: bolt.mme.hu, postai úton: MME Bolt 1121 Budapest, Költő utca 21.
 Szállítás: a postai utánvét költsége 1500 Ft (5 kg-ig).
 Nettó 35 000 forintos vásárlás felett a postaköltséget átvállaljuk, kivéve az odúknál és az etetőknél.
 Személyes átvétel és vásárlás: 1121 Budapest, Költő utca 21. Kedd és szerda 10–16 óra között.
 A webboltban található akciós termékekre további kedvezmény nem jár!
 Kedvezmények: az MME tagjai 10% árengedménnyel vásárolhatnak nálunk.
 Megrendelés és további információ: telefon +36-20/969-7778, e-mail mmebolt@mme.hu
 Boltunk kínálata rendszeresen bővül. Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a bolt.mme.hu honlapunkat!

XII. TATAI VADLÚD SOKADALOM

2012. NOVEMBER 24. (SZOMBAT)

A tatai Öreg-tavon minden ősszel vadludak ezrei gyülekeznek, és velük együtt megjelennek az őszbúcsúztató madármegfigyelők is.

Ha Ön szereti a jó társaságot, kíváncsi a világon szinte egyedülálló látványra, amit a reggel és este megfigyelhető madártömegek jelentenek, akkor ott a helye az Öreg-tó partján, ahol november 24-én (szombaton) egész napos rendezvényt várjuk Önt és családját, osztályát, baráti társaságát.

TALÁLKOZZUNK TATÁN!

A programról november elejétől részletes ismertető olvasható a vadludsokadalom.hu honlapon, illetve a „Sokadalom” keresőszó beírásával élménybeszámolókat és kedvcsináló videókat talál az MME honlapján (mme.hu > [Kezdőlap](#) > [Hírek](#) > [Archívum](#)), valamint [YouTube](#) csatornáján.

